

## INHOUD

			blz.
	samenvatting		3
	voorwoord		5
1	inleiding		7
2	onderzoeksvragen		10
3	wie waren de investeerders		12
4	curriculum vitae investeerders		14
5	investerings en rendement		16
6	slotbeschouwing		19
	bijlage 1	Lijst van ingelanden die in 1598 deelnamen aan de verloting van de gronden in de Zijpe	21
	bijlage 2	Onderzoek naar financiële gegevens van particulieren in literatuur en archieven	25
	bijlage 3	Onderzoek naar financiële gegevens van Johan van Oldenbarnevelt in literatuur en archieven	47
	afkortingen		51
	bronnen		53
	literatuur		55



## SAMENVATTING

Onderzoekers met een historische of een technische achtergrond hebben zich in het verleden uitvoerig bezig gehouden met de droogmakerijen. Het ging dan altijd over de institutionele of de waterstaatkundige geschiedenis, maar nooit om de geschiedenis van de financiële kant van deze droogmakerijen. Er is nooit onderzoek gedaan naar de vraag wat deze droogleggingen gekost hebben, wat er door particulieren in is gestoken en of deze droogmakerijen in de loop der tijd rendabel zijn gebleken. Dit komt waarschijnlijk omdat het financiële onderzoek veel ingewikkelder is dan een institutioneel of een waterstaatkundig onderzoek aangezien veel archiefstukken in bedragen “vertaald” moeten worden en weinig mensen vertrouwd zijn met de in onze ogen complexe toestand van de zeventiende eeuwse financiën. Bovendien vertoont de financiële administratie in veel van deze polderarchieven nogal wat lacunes. Daarom is een inventarisatie uitgevoerd naar de *mogelijkheid* om een onderzoek op te zetten naar de financiering van droogmakerijen. In dit geval betreft het de droogmakerijen in Noord-Holland ten noorden van het IJ (ook wel Noorderkwartier genoemd), aangezien hier de oudste droogmakerijen van Nederland liggen.

Onderzocht is de periode waarin het particulier initiatief in deze ondernemingen het grootste was: van het begin in de 16<sup>e</sup> eeuw tot de Franse tijd (1795).

Om te kunnen beoordelen of deze droogmakerijarchieven überhaupt in aanmerking komen voor een financieel onderzoek zijn in overleg met de begeleidingsgroep de volgende vier basisvragen geformuleerd:

1. hoeveel geld hebben de participanten in de ondernemingen gestoken en hebben zij eraan verdiend of op verloren?
2. wat heeft de drooglegging gekost?
3. wat hebben het onderhoud van de waterstaatswerken, de bestuursuitgaven en de uitvoering van de bijzondere taken die het polderbestuur had ten aanzien van het burgerlijk bestuur in de loop der tijd gekost? Was het slot van de rekening batig of nadelig?
4. was het agrarisch bedrijf rendabel voor de ingelanden?

Van de tientallen drooggemaakte meren en plassen en bedijkingen in het Noorderkwartier bleken voldoende bronnen in de waterschapsarchieven aanwezig van resp. de Beemster, de Heerhugowaard, de Purmer, de Schermeer, de Starnmeer en de Zijpe. Deze zijn allen drooggelegd in de eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw.

**De doelstelling van het hier gerapporteerde onderzoek was vast te stellen of de bronnen toereikend zijn om de eerste vraag te beantwoorden.**

Deze doelstelling beperkte de onderzoeksperiode van de 16<sup>e</sup> eeuw tot de eerste helft van de zeventiende eeuw.

Er is uitgegaan van de veronderstelling dat informatie over de investeerders zelf te vinden zou zijn in stadsarchieven en particuliere archieven.

Ter structurering van het onderzoek zijn de volgende deelvragen gesteld:

- 1.1. wie waren de investeerders
- 1.2. wat is er bekend over het leven van deze investeerders
- 1.3. hoeveel investeerden zij in droogmakerijen
- 1.4. wat is er bekend over het rendement van de investeringen.

De eerste deelvraag is gemakkelijk te beantwoorden aan de hand van de stukken in de waterschapsarchieven: lijsten van participanten, verkavelingslijsten en kavelcondities. Deze vermelden de omvang van het landbezit van de participanten in de onderneming. In de eerste rekeningen zijn de uitgaven voor de polderwerken vanaf de drooglegging verantwoord alsook de omslagen die er geheven zijn. Door deze archiefstukken met elkaar te combineren moet het mogelijk zijn een globaal beeld te krijgen van wat de participanten in de verschillende ondernemingen gestoken hebben. Registers van transporten en hypotheken en notarisarchieven kunnen gebruikt worden om na te gaan hoe snel men het bezit weer doorverkocht.

Lastiger blijkt het te zijn om inzicht te krijgen in het financiële gewin van de participanten. Hiervoor hebben we de financiële administratie van de participanten nodig. Er blijken bijzonder weinig particuliere archieven uit de periode van de 16<sup>e</sup> eeuw tot eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw bewaard te zijn. In de beschikbare particuliere archieven bevinden zich nauwelijks stukken die inzicht geven in de kosten en de baten van het grondbezit nadat het in cultuur gebracht was. Hiervoor zullen andere bronnen geraadpleegd moeten worden zoals literatuur over de landbouwgeschiedenis van die periode.

De conclusie is dan ook dat alleen toevalstreffers uitkomst kunnen bieden. Zo is in het archief van Van Oldenbarnevelt de financiële administratie van de droogmakerij de Diepsmeer aangetroffen. Dit zou gebruikt kunnen worden als een casus.

Blijft nog over de mogelijkheid in de particuliere archieven huwelijksvoorwaarden en testamenten met hun afwikkelingen te vinden, die enig inzicht kunnen geven in omvang en waarde van het bezit.

Al met al een fragmentarisch bronnenmateriaal, zoals al voorspeld was door verschillende archiefonderzoekers. Daar de particuliere archieven onvoldoende informatie opleverden, zal via een omweg geprobeerd moeten worden vraag 1 te beantwoorden.

De eindconclusie is dat het onderzoek naar de kosten en de baten voor de participanten aan de droogmakerijen een flinke puzzel zal zijn, waarbij nogal wat stukjes zullen ontbreken.

## VOORWOORD

Op voorstel van prof.dr G.P. van de Ven, bijzonder hoogleraar Waterstaatsgeschiedenis, Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Geesteswetenschappen, Afdeling Geschiedenis, Archeologie en Regiostudies, heb ik deelgenomen aan het onderzoek van prof. Dr L. Noordegraaf, voorzitter van genoemde afdeling, naar de financiering van de droogmakerijen ten noorden van het IJ (Noord-Holland). Dit onderzoek is gestart door mw. Drs H.S. Danner, Afdeling Monumenten en Archeologie, Provincie Noord-Holland, met een inventarisatie van de aanwezigheid van voldoende bronnen om een onderzoek op te zetten. In het voorliggende rapport wordt de eerste van de vier basisvragen van de inventarisatie behandeld. De inventarisatie werd begeleid door een groep deskundigen: prof. Dr L. Noordegraaf, prof.dr G.P. van de Ven, dr D. Aten en dr F.D. Zeiler.

Ik heb tijdens deze studie zeer plezierig samengewerkt met en erg veel geleerd van Helga Danner. Mijn dank gaat eveneens uit naar de begeleidingsgroep voor de getoonde interesse en stimulerende discussies.

Frederike Kappers



## 1. INLEIDING

Met instemming citeerde Van Gelder (1918) het beeld van speculatiezucht bij de inpoldering van de Zijpe dat de schoolmeester Dirck Valcoogh in 1599 in zijn kroniek van de Zijpe schetste:

”Om baet syn die Sijp-heeren bijeen gecomen,  
Om baet hebben sij tSijpdycken ter hant genomen,  
Om baet hebben sij requesten geschreven,  
Om baet is haer een goet octroy gegeven,  
Om baet sijn die dijcken om ‘t Sijp ghemaect”.

Hoe anders zag De Vries (1876) dat. Na een bevlogen verhaal over de moeilijkheden en tegenslagen bij het bedijken van de Zijpe, niet in het minst door overstromingen en oorlogsgeweld, schreef hij:

”Nauwelijks waren echter de Spaansche benden uit het Noorderkwartier verdreven, of de landzaat gordde zich aan om met ontembare moed, dien de worsteling om zijne vrijheid in hem had gewekt, nu ook dien anderen strijd te aanvaarden, die hem het duurzaam behoud van het vrijgevochten land moest verzekeren. Trots de ondervonden teleurstelling, vatte hij onvervaard het werk der bedijking van de Zijpe weder op en bracht het met volharding, en nu voorgoed, ten einde.”

Een feit is dat er eeuwenlang een dreiging was uitgegaan van de Zijpe en de grote meren in Holland, die steeds groter werd, vele mensenlevens kostte en steeds meer landverlies opleverde. Dit bracht verlies aan inkomsten voor de inwoners met zich mee, evenals verlies aan belastinginkomsten voor de overheid. In de octrooien tot indijking werd het aspect veiligheid als één van de redenen tot het geven van toestemming opgegeven. Eerst met de komst van de windwatermolen was het mogelijk met succes meren en plassen blijvend droog te leggen.

Moderne schrijvers spreken over een toenemende welvaart aan het eind van de 16<sup>e</sup> en het begin van de 17<sup>e</sup> eeuw<sup>1</sup>. Door de oorlog gingen de Hollandse steden gebukt onder voedsel tekorten en werkloosheid. De grond raakte volgebouwd. De behoefte aan nieuw land om er te wonen en broodgraan en andere voedsel te verbouwen nam toe. Door de bevolkingsexplosie tussen 1600 en 1660 stegen de prijzen voor landbouwproducten en daarmee de grondprijzen nog verder. Daar kwam bij dat de welgestelde kooplieden een gebrek aan investeringsmogelijkheden hadden. De accumulatie van kapitaal in Amsterdam was voor die tijd zo groot, dat er zeker een rampzalige inflatie zou zijn ontstaan als het niet weggezogen was door openbare en particuliere ondernemingen<sup>2</sup>. De haven werd ingrijpend verbeterd, de stad werd uitgebreid en er werden kapitale huizen neergezet. Toch was er behoefte aan mogelijkheden om langdurig geld te beleggen, want de handel trok alleen korte termijn investeringen. In de eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw werd er veel geld gestoken in grond en dan vooral in droogmakerijen.

---

<sup>1</sup> Barbour, 1965; Aten, 1995; Gijsbers, 1999; Reh & Steenbergen, 1999.

<sup>2</sup> Barbour, 1965.

Er is wel gesteld dat het inzetten van kapitalen in de droogmakerijen een speculatieve achtergrond had. Men was in het algemeen niet vies van enige speculatie. Barbour (1965) beschrijft speculatie in goederen waarvan de prijs snel steeg en daalde en goederen waarvan de marktvoorraden niet te voorspellen waren voordat de vloten die ze aanbrachten binnen waren.

Van Gelder (1918) meende dat Scorel bij het aanvragen van een octrooi om de Zijpe te mogen bedijken, gedreven werd door speculatiezucht evenals anderen die de bedijking van de Zijpe ondernamen. De Zijpe was één van de eerste pogingen om land droog te leggen en kende een lange geschiedenis van tegenslagen. Toch waren er bij de laatste poging zeer velen die er geld in wilden steken. Van Dillen (1958) merkte in zijn uitéénzetting over de ondernemingslust van Amsterdammers afkomstig uit de zuidelijke Nederlanden op dat zij ook deelnamen aan inpolderingen. Hij verhaalt over Jan Bincken<sup>3</sup> die de grootste grondbezitter in de Zijpe werd. Volgens Van Dillen was zijn drijfveer speculatie. Deze is echter niet gelukt want in 1605 was de man failliet. Hij ontvluchtte Amsterdam en zijn schuldeisers, maar in 1620 was hij weer terug en had toen een groot saldo bij de Wisselbank. Ook zijn zwager en mede-investeerder Marten Vinck ging in 1605 failliet<sup>4</sup>.

Elias (1903-1905) schetste in zijn geschiedkundige inleiding tot 'de Vroedschap van Amsterdam' de veranderingen in levenswijze en standsbewustzijn onder de Amsterdamse kooplieden in de eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw. Puriteinse eenvoud veranderde in standsafscheiding tussen regenten en burgers. Menigeen verwierf zich riddertitels en heerlijkheden. Parallel hieraan traden zij terug uit de handel. De kooplieden-regenten wilden het vergaarde fortuin op de veiligste en vruchtbaarste wijze beleggen. Het verwerven van grondbezit was het beste middel. Veel grond lag onder de meren en plassen in Holland. Ten koste van veel geld en inspanning werden de meeste drooggelegd. Amsterdamse kooplieden-regenten staken hier veel geld in. Zo spendeerde burgemeester Jacob Poppen de helft van zijn vermogen in de drooglegging van de Beemster. De nieuwe grondeigenaren legden buitenplaatsen aan en kregen verhoogde belangstelling in landbouw en veeteelt. Nieuwe generaties van deze families hielden zich uitsluitend met de landbouw bezig en wijdden zich geheel aan de aanleg en het beheer van het grondbezit. Aldus Elias.

Klein (1965) heeft de motieven beschreven van de familie Trip om grond te bezitten in o.a. de Beemster. Er waren in de eerste plaats economische motieven, die weer op te splitsen waren in speculatief streven naar winst dan wel in een veilige belegging van het verworven kapitaal. Ten tweede was daar het sociaal prestige. Landelijk bezit gaf mogelijkheid tot ontvluchting aan het ongezonde en gevaarlijke stadsleven. Men kon op de eigen hofstede ziekte-epidemieën ontvluchten. Hij noemde ook de idealisering in de 17<sup>e</sup> eeuw van de landelijkheid als bijkomend motief.

Moderne landschapsarchitecten wijzen op de droogmakerij als Hollands beeldmerk. De planmatige ontwikkeling van het droogmakerijlandschap oogst tegenwoordig veel bewondering (Reh & Steenbergen, 1999). De toenmalige kooplieden hadden niet alleen verstand van handel maar ook van ruimtelijke ordening.

---

<sup>3</sup> Soms Bencken genoemd.

<sup>4</sup> Gelderblom, 2000.



Tenslotte moet er hier nog op gewezen worden dat de provinciale overheden nauwelijks bijdroegen aan de financiering van de droogmakerijen (behalve dan door het kwijtschelden van belastingen voor enige jaren). De droogmaking was vooral een kwestie van particulier initiatief.

Dit maakt nieuwsgierig naar de rendementen die deze particulieren behaalden met de droogmakerijen. Wat waren de kosten en wat waren de baten.

## 2. ONDERZOEKSVRAGEN

### *Aanleiding tot het onderzoek*

In zijn voordracht ter gelegenheid van het 100 jarig bestaan van het Regionaal Archief Alkmaar heeft professor L. Noordegraaf erop gewezen dat er in het verleden reeds veel onderzoek gedaan is naar de droogmakerijen<sup>5</sup>. Het ging dan altijd over de institutionele of de waterstaatkundige geschiedenis, maar nooit om de geschiedenis van de financiële kant van deze instellingen. Er is nooit onderzoek gedaan naar de vraag wat deze droogleggingen gekost hebben, wat er door particulieren in is gestoken en of deze droogmakerijen in de loop der tijd rendabel zijn gebleken. Dit komt waarschijnlijk omdat het financiële onderzoek veel ingewikkelder is dan een institutioneel of een waterstaatkundig onderzoek aangezien veel archiefstukken in bedragen “vertaald” moeten worden en weinig mensen vertrouwd zijn met de in onze ogen complexe toestand van de zeventiende eeuwse financiën. Bovendien vertoont de financiële administratie in veel van deze polderarchieven nogal wat lacunes.

Daarom is op verzoek van professor L. Noordegraaf door de dames drs H.S. Danner en dr F.I. Kappers in een aantal waterschaps- en polderarchieven een inventarisatie uitgevoerd naar de aanwezigheid van voldoende documentatie (= bronnen) om een onderzoek op te zetten naar de financiering van droogmakerijen. In dit geval betreft het de droogmakerijen in Noord-Holland ten noorden van het IJ, aangezien hier de oudste droogmakerijen van Nederland liggen. Onderzocht is de periode waarin het particulier initiatief in deze ondernemingen het grootste was: van de 16<sup>de</sup> eeuw, de beginperiode, tot 1795, dus het Ancien Regime.

### *Onderzoeksvragen*

Om dit inventariserende onderzoek te kunnen uitvoeren is uitgegaan van vier basisvragen als leidraad voor de beoordeling of deze droogmakerijarchieven überhaupt in aanmerking komen voor een financieel onderzoek. Deze vragen zijn:

1. hoeveel geld hebben de participanten in de ondernemingen gestoken en hebben zij eraan verdiend of op verloren?
2. wat heeft de drooglegging gekost?
3. wat hebben het onderhoud van de waterstaatswerken, de bestuursuitgaven en de uitvoering van de bijzondere taken die het polderbestuur had ten aanzien van het burgerlijk bestuur in de loop der tijd gekost? Was het slot van de rekening batig of nadelig?
4. was het agrarisch bedrijf rendabel voor de ingelanden?

### *Afbakening van het onderzoek*

In de “Beschrijving van de provincie Noordholland behorende bij de waterstaatskaart (1950)” zijn 77 drooggemaakte meren en plassen en 11 bedijkingen liggende in het Noorderkwartier (vasteland van Noord-Holland benoorden het voormalige IJ) opgenomen.

Op grond van ervaring van de onderzoekers en de begeleidingsgroep werd verwacht bronnen over de kosten van de drooglegging van de meren te vinden in de volgende archieven: Regionaal Archief Alkmaar (RAA), Stadsarchief Alkmaar (SA), Streekarchief Waterland (SAW), Archiefdienst Westfriese Gemeenten (AWG), Rijksarchief in Noord-Holland

---

<sup>5</sup> Zie b.v. Schulz, 1992

(RANH), Rijksarchief in Zuid-Holland (RAZH), het Algemeen Rijks Archief (ARA) te Den Haag en het Gemeentearchief Amsterdam (GAA).

Het onderzoek in deze archieven leverde ongelijksoortige en ongelijkmatige bronnen op. Werkende weg is een keuze uit de droogmakerijen gemaakt op grond van beschikbaarheid van archiefmateriaal.

Overgebleven zijn de Beemster (droog 1612), de Heerhugowaard (1630), de Purmer (1622), de Schermeer (1635), de Starnmeer (1643), en de Zijpe (1597). Over dit onderzoek wordt elders gerapporteerd<sup>6</sup>. Op grond van ontoereikendheid van de archiefstukken zijn niet verder onderzocht: Wieringerwaard (1617), Diepsmeer (1594/95).

De begeleidingsgroep verwachtte dat informatie over de investeerders te vinden zou zijn in stadsarchieven en particuliere archieven.

De interesse ging in de eerste plaats uit naar het vinden van bronnen. De rapportage gaat daarom vooral over de aan- of afwezigheid van relevante archiefstukken. Over verschillende participanten aan droogmakerijen (denk b.v. aan Van Oldenbarnevelt, Dirck van Os) is het één en ander gepubliceerd. Om geen dubbel werk te doen is een literatuurrecherche uitgevoerd naar leven en werken van de participanten.

Daar deze studie een vooronderzoek is, zal de uitwerking van de bronnen en de relevante literatuur in een vervolgonderzoek aan de orde komen.

### ***Probleemstelling***

Het hier gerapporteerde onderzoek behandelt de eerste van de vier vragen:

1. hoeveel geld hebben de participanten in de ondernemingen gestoken en hebben zij eraan verdiend of op verloren?

### ***Doelstelling***

Het onderzoek was bedoeld als vooronderzoek naar de *mogelijkheid* om een studie te verrichten naar de financiering van de droogmakerijen. Het doel was vast te stellen of de bronnen toereikend zijn. Om niet in het wilde weg archieven te doorzoeken zijn de volgende deelvragen gesteld:

- 1.1. wie waren de investeerders
- 1.2. wat is er bekend over het leven van deze investeerders
- 1.3. hoeveel investeerden zij in droogmakerijen
- 1.4. wat is er bekend over het rendement van de investeringen.

---

<sup>6</sup> H.S. Danner & F.I. Kappers, Geld onder water.

### 3. WIE WAREN DE INVESTEERDERS <sup>7</sup>

Voor het beantwoorden van de vraag ‘hoeveel geld hebben de participanten in de ondernemingen gestoken’ moeten we eerst weten wie die participanten waren. Met participanten worden hier de personen bedoeld die als particulier deelnamen. Deelname namens een stad of andere overheid is hier buiten beschouwing gelaten. De deelnemers worden in de literatuur ook wel initiatiefnemers, indijkers dan wel bedijkers genoemd. De participanten vormden een consortium. Zij maakten afspraken om niet alleen geld in de drooglegging te steken, maar ook om dit tot een goed einde te brengen. Het octrooi werd meestal door één of meerdere leden van zo’n consortium aangevraagd mede namens de anderen <sup>8</sup>. Sommige participanten overleden voor zij land verworven hadden. Hun erfgenamen namen daarna hun plaats in. Anderen verkochten de grond door vóór zij tot het in cultuur brengen van die grond konden overgaan. Na de drooglegging van de polder werd de grond verkaveld en onder de belangstellenden verloot en verkocht.

De gang van zaken in de Zijpe is complex. Er zijn daar tussen het verlenen van het octrooi in 1552 aan Jan van Schorel en de uiteindelijke drooglegging in 1597 verschillende pogingen tot drooglegging geweest die mislukten. Er waren deelnemers die afhaakten. Er waren ook deelnemers (of hun erfgenamen) die volhielden, maar verwikkeld raakten in de afwikkeling van de eerdere financiële debâcles in de polder. Er waren in 1597 dus ‘oude’ en nieuwe deelnemers. In bijlage 1 is de lijst van ingelanden opgenomen, die in 1598 deelnamen aan de verloting. Van een aantal van hen zijn biografische bijzonderheden vermeld in bijlage 2. De zeer complexe geschiedenis van de drooglegging van de Zijpe en Hazepolder wordt gedetailleerd beschreven door Belonje (1933) onder verwijzing naar de bronnen. Tijdens het huidige onderzoek bleek dat de bronnen die zich in het ARA bevinden inmiddels andere inventarisnummers hebben.

Voor het vervolgonderzoek zal vastgesteld moeten worden welke particulieren in de beschouwing betrokken zullen worden en hoe lang zij en hun erfgenamen gevolgd moeten worden.

De namen van degenen die het initiatief genomen hebben om het octrooi tot bedijking aan te vragen zijn terug te vinden in de octrooien. Hun namen worden ook genoemd in de literatuur over deze droogmakerijen <sup>9</sup>.

Samenvatting van de aanvragers van het octrooi en het archief waarin de stukken zich bevinden <sup>10</sup>:

---

<sup>7</sup> Bij dit hoofdstuk hoort de bijlage 1.

<sup>8</sup> Zie b.v. Bouman, 1857.

<sup>9</sup> Beemster: Bouman, 1857; Heerhugowaard: Van Gelder, 1906; Zijpe: Belonje, 1933.

<sup>10</sup> Zie lijst verklaring afkortingen.

droogmakerij	aanvragers	datum octrooi	archief	plaats
Beemster	Dirck van Oss c.s.	1607/1610	OA Beemster nr. 1, 2	SAW
Heerhugowaard	Hans van Loon c.s.	6-3-1625	OA Heerhugowaard nr. 629, 630	RAA
Purmer	regenten van Edam en Monnikendam	10-6-1617	Archief Purmer nr. 583	SAW
Schermeer	regenten van Alkmaar	26-9-1631	Archief Schermeer nr. 774	RAA
Starnmeer	regenten van de Rijk	30-3-1632	Archief Starnmeer nr. 30	RAA
Zijpe	Jan van Schorel	31-3-1552	OA Zijpe nr. 82-92 (afschriften van oude stukken)	RAA
	vertegenwoordigers van de ingelanden	24-7-1560		
	Adriaen Anthonisz c.s.	20-9-1596	OA Zijpe nr.10 (lijst participanten 1598)	RAA

Na de drooglegging komt de verkaveling met de toewijzing van de kavels aan de nieuwe eigenaren. Aangekomen zijn:

droogmakerij	archief/literatuur	plaats
Beemster	OA Beemster nr. 4: kavelkaart, kavelcondities, kavelregister; in 1613 in druk verschenen te Amsterdam, Hessel Gerritsz.	SAW
Heerhugowaard	OA Heerhugowaard nr. 82, 637, 638, 639, 640	RAA
Purmer	Archief Purmer nr. 577, 583	SAW
Schermeer	Archief Schermeer nr.774, 798,	RAA
Starnmeer	Archief Starnmeer nr. 298, 299, 300	RAA
Zijpe	OA Zijpe nr.10 (lijst participanten 1598); nr.11 (overzicht verkaveling en kavelcondities).	RAA

In deze archieven zijn alle initiatiefnemers en eerste eigenaren te traceren. Overigens zijn eigenaren van de grond ook te vinden in registers betreffende transporten, hypotheek en belastingen. Deze zijn deels aanwezig in de waterschapsarchieven en deels in de archieven van andere overheden.

#### 4. CURRICULUM VITAE INVESTEERDERS <sup>11</sup>

In het vorige hoofdstuk is de conclusie getrokken dat er voldoende bronnen zijn om de namen van de participanten en eerste eigenaren te achterhalen.

Het zou het beantwoorden van de onderzoeksvraag naar de kosten en de baten ten goede komen als er gebruik gemaakt kan worden van particuliere archieven waarin een financiële boekhouding van het landbezit is opgenomen.

De vraag is waar deze archieven zich bevinden. Dit kan mogelijk afgeleid worden uit de plaats van herkomst van de participanten. Zo'n archief kan bestaan uit stukken die alleen de participant betreffen. Veel vaker bevinden zich stukken in archieven van andere families of archieven van landgoederen.

Een voorbeeld: het archief van Arnout Sasbout bevindt zich in het archief van het huis Duivenvoorde dat bewaard wordt in het Algemeen Rijksarchief (ARA) te Den Haag. In dit archief bevinden zich rekeningen betreffende zijn landerijen in de Zijpe en elders.

Andersom zijn ook stukken van droogmakerijen te vinden in particuliere archieven. Een voorbeeld hiervan is het archief van Joachim Rendorp dat zich bevindt in het huisarchief van Marquette (GAA 231): in zijn functie van Hoofdingeland-Hoogheemraad van de Beemster heeft Joachim Rendorp stukken van de Beemster bij zijn eigen papieren bewaard. In het archief van Van Oldenbarnevelt bevonden zich zelfs staatsarchieven (bijlage 3).

Om de persoonlijke archieven te kunnen vinden moeten we weten waar de personen geboren zijn, gewerkt en gewoond hebben en gestorven zijn. In al deze plaatsen kunnen papieren achter gebleven zijn. Mochten de papieren in familiearchieven terecht gekomen zijn, dan is het belangrijk de familierelaties te kennen.

Dus: waar kwamen zij vandaan. Soms blijkt dit uit de octrooiaanvraag of uit de lijst van kaveleigenaren. Maar meestal staat er niets bij. Over de Gouden Eeuw is veel gepubliceerd. Van vele personen die in dit verhaal figureren is het één en ander bekend over hun levensloop en vermogenspositie.

Daar er zeer veel Amsterdamse deelnemers waren ligt het voor de hand te beginnen met het boek van Elias (1903-1905). Ook latere publicaties van andere auteurs<sup>12</sup> leveren een bijdrage aan het schetsen van een curriculum vitae van de participanten. Uit de genealogische overzichten van Kooijmans<sup>13</sup> kan voor een aantal investeerders uit het Noorderkwartier opgemaakt worden waar zij vandaan kwamen en hoe de familierelaties in elkaar zaten. Kooijmans merkte op dat er maar weinig particuliere archieven bewaard zijn gebleven.

Gelderblom (2000) stond voor de opgave aan te geven wie van de kooplieden in het Amsterdam van omstreeks 1600 afkomstig waren uit Zuid-Nederland. Hij heeft in samenwerking met anderen een overzicht gemaakt van de kooplieden die tussen 1578 en 1630 in de stad werkten. In een bijlage heeft hij verslag gedaan over de werkwijze en de gebruikte bronnen. Hij heeft een overzicht van de hele populatie opgenomen. In dit overzicht zijn aanknopingspunten te vinden voor gegevens over de initiatiefnemers en eerste eigenaren van de droogmakerijen. Gelderblom heeft ook de waarde van het door hem geraadpleegde notarieel archief van Amsterdam besproken. Hierin bevinden zich vele financiële gegevens.

---

<sup>11</sup> Bij dit hoofdstuk horen de bijlagen 2 en 3.

<sup>12</sup> Latere auteurs putten ruim uit het boek van Elias, b.v. Belonje, Van Dillen. Dat wil niet zeggen dat alles uit dit boek ongecontroleerd overgenomen kan worden.

<sup>13</sup> Kooijmans, 1985.

Tijdens zijn uitvoerig onderzoek in de Amsterdamse archieven is hij echter geen boekhouding van particulieren tegengekomen betreffende landerijen in de droogmakerijen<sup>14</sup>.

In de bijlagen 2 en 3 zijn de resultaten van het hier gerapporteerde onderzoek opgenomen. Als er meer tijd besteed kan worden, vallen deze c.v.'s zeker sterk uit te breiden, maar dat is niet het doel waartoe deze gegevens verzameld zijn. Zij bieden voldoende aanknopingspunten voor het vervolgonderzoek.

Over de participanten en andere landeigenaren van het eerste uur valt op grond van de bijlagen 2 en 3 het volgende op te merken.

De deelnemers waren vaak geparenteerd aan elkaar. Men nam nog al eens deel in meerdere droogmakerijen<sup>15</sup>. De betrokkenen waren of afkomstig uit de groep lokale regenten, of van elders zoals uit Amsterdam (regenten en kooplieden) of Den Haag (hoge ambtenaren). De Amsterdammers waren vaak ook deelnemers aan de VOC<sup>16</sup>.

Op grond van enkele studies<sup>17</sup> over kooplieden, regenten en hun financiële situatie zou verwacht kunnen worden dat er ook boekhoudingen bewaard zijn gebleven. Dit valt enorm tegen. De stadsarchieven van Alkmaar en Hoorn bevatten weinig familiearchieven. Deze archieven bestrijken niet de 17<sup>e</sup> eeuw. In Alkmaar bevindt zich het archief van de familie Van Foreest. Deze familie was de grootste landbezitter van het hele Noorderkwartier<sup>18</sup>. De inventaris van het familiearchief in het RAA geeft aan dat deze archieven wel kasboeken bevatten, maar helaas niet over de 17<sup>e</sup> eeuw. Zij zijn te laat in de tijd om bruikbaar te zijn voor deze studie.

Er zijn een paar boekhoudingen uit de 17<sup>e</sup> eeuw bewaard gebleven. Gelderblom (2000) putte uit het familiearchief Thijs dat de boekhouding van de familie bevat uit de periode 1582-1611. Ook de boekhouding van Louis Trip (1605-1666)<sup>19</sup> en het zakenarchief van Joseph Deutz (1624-1684) vanaf 1654<sup>20</sup> is bewaard gebleven.

Hun namen komen echter niet voor op de lijsten van participanten.

Opvallend is het ontbreken van archiefmateriaal over de belangrijke kooplieden Dirck en Hendrik van Oss en Barthel en Nicolaes Cromhout<sup>21</sup>.

---

<sup>14</sup> O. Gelderblom (email 4-10-2001) is geen informatie over een boekhouding tegengekomen bij zijn onderzoek naar Zuid-Nederlandse kooplieden in Amsterdam.

<sup>15</sup> Zie ook Van Gelder, 1906.

<sup>16</sup> Van Dillen, 1958; hij ontleende overigens veel gegevens aan Elias.

<sup>17</sup> Kooijmans, 1985; Gelderblom, 2000.

<sup>18</sup> Kooijmans, 1985.

<sup>19</sup> Klein, 1965.

<sup>20</sup> Gijsbers, 1999.

<sup>21</sup> Er is hierover ook navraag gedaan bij het NEHA. Met negatief resultaat.

## 5. INVESTERINGEN EN RENDEMENT

Het archief- en literatuuronderzoek heeft tot nu toe geen boekhoudingen van particulieren opgeleverd op grond waarvan kosten en baten berekend kunnen worden. De uitzondering hierop, het archief Van Oldenbarnevelt, bevestigt slechts de regel. Wellicht vindt er nog eens een onderzoeker toevallig zo'n boekhouding, maar voor het onderzoek naar de financiering van de droogmakerijen is dat onvoldoende.

Er zullen derhalve omwegen bewandeld moeten worden, om toch een beeld te krijgen van het rendement.

Globaal genomen kregen de deelnemers van het eerste uur achtereenvolgens te maken met:

- 1 octrooi aanvraag
- 2 bedijking en drooglegging
- 3 verkaveling en verkoop kavels
- 4 inrichting en beheer

Zijn er bronnen te vinden om de kosten en de baten van deze verschillende fasen te berekenen?

Vanwege deze verschillende fasen en omdat er verschillende redenen waren om geld te steken in de droogmakerijen, zijn er ook geheel verschillende bronnen die geraadpleegd moeten worden.

Voor men begon aan de onderneming werd geprobeerd om via het octrooi vrijstelling te verkrijgen van verschillende **belastingen** voor de aanloopjaren. Ook tijdens de droogmaking en later bij het in cultuur brengen van de grond konden kosten zo sterk oplopen dat er vrijstelling van belastingen werd gevraagd. Dit werd vaak toegekend. Deze stukken zijn te vinden in de archieven van de polderbesturen en in de archieven van de betreffende overheid. Een voorbeeld: op 9 september 1621 diende het polderbestuur van de Wieringerwaard een rekest in bij de Staten tot vrijstelling van recognitie vanwege de hoge dijkkosten en de sobere opbrengsten van de landerijen. Het bestuur lichtte de kosten en opbrengsten toe<sup>22</sup>.

Belonje (1936) veronderstelde in zijn artikel over de Amsterdamse beleggers in de Zijpe, dat de onderneming een sterk **speculatief** karakter had. Na verloop van weinig jaren hadden in de grondeigendom van de Zijpe belangrijke verschuivingen plaats gevonden. De mutaties waren legio. Belonje schreef dit toe aan speculatie. Vooral de familie Van Tongerloo was hierin volgens Belonje actief.

Kaajan (1984) merkte in zijn inleiding tot de inventaris van het archief van Van Oldenbarnevelt op dat de beleggingen in droogmakerijen speculatief konden zijn. Ook Danner (1987) vermoedt speculatie vanwege snelle doorverkoop van gronden in de Beemster. Toch kon de aanloopfase sterk verliesgevend zijn. Soms brak de dijk door, zoals in de Beemster en de Zijpe, en moest men opnieuw beginnen. Maar niet alle oorspronkelijke deelnemers deden dan weer mee. Hierover zijn archiefstukken in de waterschapsarchieven te vinden<sup>23</sup>.

---

<sup>22</sup> Jonker, 1960.

<sup>23</sup> Zie rapport Danner & Kappers, 2002



Opvallend is hoe snel na aankomst in het Noorden de Zuid-Nederlandse ondernemers, zoals Papenbroeck en Vinck, geld staken in droogmakerijen<sup>24</sup>.

De vraag is dus hoe snel men weer doorverkocht. Het zou kunnen lonen om een paar peiljaren te nemen en te bekijken wie de eigenaren waren. Dit is gedaan door Feitsma (1947) en door Bremer (1989) voor de Wieringerwaard.

De eigenaren **verkopen** na enige tijd de kavels of blijven tot hun dood in het bezit van de kavels, waarna het eigendom op de **erfgenamen** over gaat. Informatie hierover en over de **waarde** van het bezit is te vinden in hypotheekregisters en -akten, transporten, belastingregisters, notariële archieven, familiearchieven (voor bijv. faillissementen, huwelijkse voorwaarden, testamenten en hun afwikkeling) en weeskamerarchieven. In de archieven van de droogmakerijen bevinden zich lijsten van hypotheeken en transporten. Voor het vaststellen van de waarde van het eigendom kunnen belastingregisters nuttige bronnen zijn, maar zij dienen met enige argwaan bekeken te worden: het neerwaarts bijstellen van de waarde met het oog op de belastingen is van alle tijden.

Om al deze redenen zijn particuliere archieven die geen boekhoudingen bevatten maar wel huwelijkse voorwaarden en testamenten en hun afwikkeling toch interessant.

Een speciale groep vormen de eigenaren die er geen cent voor hadden betaald maar stukken grond kregen als smeergeld. Ook steden kregen smeergeld voor hun instemming met indijking in de vergadering van de Staten van Holland<sup>25</sup>.

De individuele aanloopkosten van de initiatiefnemers zijn met enige moeite wel af te leiden uit de archieven van de droogmakerijen. Ook het bedrag van de aankoop van de kavels volgt uit de hierboven genoemde archiefstukken. Door de eigenaren te betalen omslagen en belastingen zijn te vinden in de archieven van de droogmakerijen en belastingregisters. De **kosten van beheer en de opbrengsten** zijn moeilijker te traceren.

Niet alle droogmakerijen waren meteen succesvol.

De Heerhugowaard viel sterk tegen: de bodem was landbouwkundig slecht. In 1674 werd overwogen de waard weer onder water te zetten omdat visserij profijtlijker was<sup>26</sup>.

De kwaliteit van de Beemsterbodem viel tegen. De grondwaterstand was hoger dan gedacht. Akkergrond werd daarom omgezet in weiland, zeker toen na 1650 de graanprijzen daalden. Veeteelt en wat akker- en tuinbouw gaven een redelijke verdienste<sup>27</sup>.

Behalve particuliere participanten waren er ook steden, weeshuizen en andere instellingen die grondbezit in de droogmakerijen hadden. Van der Woude<sup>28</sup> noemde in dit verband de stad Purmerend met uitgebreid grondbezit in de omliggende droogmakerijen. Er zijn 167 jaarrekeningen die nog op bewerking wachten<sup>29</sup>. Ook bij het hier beschreven onderzoek zijn deze jaarrekeningen niet bekeken. Het is best mogelijk dat hier bruikbaar materiaal tussen zit. Van der Woude<sup>30</sup> constateerde dat er van de financiële administraties van de personen en families die eigenaar waren van de drooggelegde gronden, weinig of niets over is. Hij achtte

---

<sup>24</sup> Zie bijlage 2.

<sup>25</sup> Van Gelder (1906) Heerhugowaard; Aten (1995) verschillende droogmakerijen.

<sup>26</sup> Belonje, 1929.

<sup>27</sup> Gijsbers, 1999

<sup>28</sup> 1972 in noot 46 op blz. 733.

<sup>29</sup> Toestand in 1972.

<sup>30</sup> Van der Woude 2000, blz. 325-337.

de kans gering dat er nog iets in de archieven te vinden is. Hij richtte zich daarom op de administraties van stadsbezit en stedelijke instellingen als wees- en gasthuizen. Hij zocht het vooral in pachtprijzen en verpondingen en wees er op dat het voor een juiste wijze van berekenen van de opbrengst van de gronden nodig is te weten of er sprake was van het vrijgeld-systeem of het eensgeld-systeem.

Gijsbers (1999) meende dat Deutz de exploitatie van zijn land in de Beemster zelf ter hand nam omdat zijn pachters het na het midden van de 17<sup>e</sup> eeuw, met de stijgende kosten en dalende inkomsten uit het agrarische bedrijf, financieel niet meer konden bolwerken. Zijn ossenweidersbedrijf in de Beemster rendeerde beneden verwachting. De verkoop van land bood ten tijde van de neergaande conjunctuur na 1670 geen alternatief. Met schaalvergroting van zijn bedrijf waren de winstmarges te vergroten.

Kooimans (1985) onderzocht de vermogens, inkomsten en uitgaven van regenten in Hoorn voor de periode 1700-1780. Velen bezaten kavels land in droogmakerijen die in de eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw door hun voorouders waren verworven. Kooimans merkte op dat in de 18<sup>e</sup> eeuw dit landbezit niet bijzonder renderend was omdat de pachtprijzen daalden en de lasten hoog bleven. De waardedaling speelde echter geen grote rol voor de meeste regenten omdat het land niet gekocht maar geërfd was. Het land maakte een betrekkelijk gering deel uit van hun vermogen, zodat geringe inkomsten het niet noodzakelijk maakten om het land te verkopen. De in de droogmakerijen aangelegde siertuinen werden echter in de loop van de eeuw steeds meer waard. Kooimans heeft in zijn boek uitvoerig cijfermateriaal opgenomen over de vermogens, inkomsten en uitgaven. In een bijlage heeft hij een kritische beschouwing gegeven over de waarde van het bronnenmateriaal (particuliere en notariële archieven, de kohieren van de collaterale successie en de archieven van de weeskamer) en de gevolgde werkwijze om zijn financiële overzichten samen te stellen. Voor het onderzoek naar de financiering van de droogmakerijen kan geprofiteerd worden van deze inzichten en werkwijzen.

## 6. SLOTBESCHOUWING

De resultaten van het tot nu toe verrichtte onderzoek geven Van der Woude (2000) in zoverre gelijk, dat er maar fragmentarisch financiële administraties van de personen en families die eigenaar waren van de drooggelegde gronden aangetroffen zijn.

In de eerste plaats blijkt het ingewikkeld om particuliere archieven op te sporen. In de tweede plaats bevatten de archieven die gevonden zijn teleurstellend weinig over de gezochte financiën. Wat zij wel bevatten zijn testamenten etc.

Het meest succesvol was het onderzoek in het archief van Van Oldenbarnevelt<sup>31</sup>. Het loont zeker om zijn papieren over de Diepsmeer nader te bestuderen. Hoewel deze droogmakerij misschien niet zo spectaculair is, is het tot nu toe de enige die vanuit het particuliere perspectief bekeken kan worden.

Al met al een schrale oogst.

Zoals het er nu naar uitziet zal vraag 1 via indirecte methoden beantwoord moeten worden, zoals in het vorige hoofdstuk al is aangegeven. Waarschijnlijk is het zinvol om te onderzoeken hoe het de stedelijke deelnemers financieel verging bij het beheer van hun grondbezit in de polders. Ook zijn er bronnen in de waterschapsarchieven over het kerkelijk grondbezit waaruit de rentabiliteit afgeleid kan worden<sup>32</sup>.

Het is een bekend gegeven dat ieder onderzoek weer nieuwe vragen oplevert.

In hoofdstuk 5 is een globaal overzicht gegeven van de **verschillende fases** waarmee de participanten te maken kregen. Tijdens het onderzoek bleek dat dit proces veel ingewikkelder in elkaar heeft gezeten. Voor het berekenen van de kosten en de baten is het van belang om te weten waar het geld heen ging. Een voorbeeld: na de drooglegging werd de grond verkaveld en verkocht. Wie kreeg dat geld van de verkoop? In de discussie per e-mail tussen Frederike Kappers en Helga Danner over deze vraag, maakte de laatst genoemde de volgende opmerkingen:

*“In de eerste plaats werden er al kavels verkocht voordat de polder droog was. Het geld ging mijns inziens zowel voor het natte als het droge land naar het consortium van participanten, de ondernemers van de drooglegging. Waarschijnlijk hebben ze een pot gemaakt waarin ieder van de participanten een gelijke som geld stortte of misschien een andere financiële verdeling maakten. Zij betaalden namelijk de droogleggingskosten en moesten daaruit zien te komen.*

*Zij kregen overigens niet altijd het octrooi voor de drooglegging. In het geval van de Schermer heeft Alkmaar dat gehad. Wellicht heeft Alkmaar iets voor zijn rekening genomen, hoewel, als ik me de stukken goed herinner, ik mij niet aan de indruk kan onttrekken dat de stad het consortium ondernemers dat de Schermer wilde droogleggen voor het grootste deel voor de kosten en de risico's liet opdraaien.*

*In een ander geval kreeg een plaatselijke ambachtsheer het octrooi, zoals de heer van Schagen voor de polder Burghorn (1547) en die van Oosthuizen voor de drooglegging van de Etersheimer Braak (1631). Deze polders waren veel kleiner dan de Schermer. In beide gevallen bekostigden deze ambachtsheren de drooglegging zelf omdat ze geld genoeg hadden en was er geen consortium van ondernemers.”*

---

<sup>31</sup> Zie bijlage 3.

<sup>32</sup> Danner & Kappers, 2002.

Er wordt door verschillende auteurs wel vermoed dat er sprake was van **speculatie**, maar hoe definieer je dit begrip en hoe toon je dat aan?

Welk **rendement** verwachtten de participanten eigenlijk. De één belegde de helft van zijn vermogen in de polder, de ander maar een klein deel.

Het is te simpel om de opbrengst vast te stellen aan de hand van het verschil tussen de kosten bij de aankoop en de opbrengsten bij verkoop<sup>33</sup>. We moeten ook weten wat het beheer gekost en opgebracht heeft.

Wat waren de **succesfactoren** voor het slagen van een droogmakerij? Was de individuele inbreng van de participanten, zoals technische kennis over het droogmaken, belangrijk? Of waren sociale netwerken belangrijker, om zo b.v. kwijtschelding van belastingen te krijgen?

Kan een studie van de **totale groep investeerders** bijdragen aan het oplossen van de doelstelling van dit onderzoek?

Hoe dan ook: het onderzoek naar de kosten en de baten voor de participanten aan de droogmakerijen zal een flinke puzzel zijn, waarbij nogal wat stukjes zullen ontbreken.

---

<sup>33</sup> Zoals gesteld wordt door Klein (1965) op blz. 50 i.v.m. grondbezit van de familie Trip.

## Bijlage 1

**Lijst van ingelanden** die in 1598 deelnamen aan de verloting van de gronden in de Zijpe (Regionaal Archief Alkmaar, Oud-archief van de Zijpe en Hazepolder, nr. 10: lijst der verkavelingen en kavelcondities, 1598 blz. 73 t/m 78). De namen zijn in het origineel niet in alfabetische volgorde weergegeven.

comparanten opde voorseide cavelinge present elcx in zijn qualite ende met procuratie gestelt zoo volgt: *alfabetisch gerangschikt*

Mr Rochus Adriaensz  
Jonker Arnout van Ameijde  
Mr Arian Anthonisz  
Francois Aubrebis tot Amsterdam  
Mr Willem Bariessen Burgemeester tot Amsterdam  
Gerrit ende Gooswijn Bartholomeus sz  
Walich Bastiaens sz  
Pieter Henricx zn Bijlevelt  
Jacob Binck  
Jan Binck  
Burgermr Jacob boelis sz tot Amsterdam  
Dominicus Boot Bailliu ende Dijckgraef  
Vrou Anne van Boeckholt dogter ( Jonker harman van Hoensbroech sz ofte)  
Balthasar Boudaens  
de kinderen sa Elias Boudaens  
Gijsbert Bruijnnix  
Doctor Cornelis Busenius Doctor van sijn extie  
Elias Capelman  
Jan Claes sz Cloeck  
Pieter Harmans sz Cloeck  
Adriaen Maertsz Coetenburch  
Claes Comans  
Burgemr Barthout Cromhout  
De Raetsheer Cromhout  
Jan Claes sz Croock Goutsmit  
Evert Nanninx sz Debbechael  
Pieter Gerrits sz Delft  
Gerrit Dircx sz lantmeeter  
Jochum Dircx sz  
Thomas Dircx sz  
Pieter Jans sz Dommeer  
Phillips Dublet eerste reekenmeester van wegen de graeffelickhheijt van hollant  
Jan Eele / Jan Elen  
Joncker Jacob van Egmont heer tot kenenburch  
Joncker Jan van Egmont ball vant lant van Voorn  
Joncker Jacob van Egmont heer tot Keneburch van  
wege Elisabeth van Egmont zijn zuster  
Aert van Erp  
Joffrou Johanne foul (ofte Olivier van der Vinck)

Andries du Fresue  
Adriaen du Gardin voor Niclaes du Gardin  
Adriaen du Gardin Pennickmr  
Derffgenamen van Cornelis Jansz Gasgen  
Anthonij Gillet  
Joost Goverts sz  
Henrick Gruijter tot Enchuijsen  
Pieter Harmans sz  
Claes Jacobs sz Harinckarspel  
E Raetthere Hessels  
Jonker Harman van Hoensbroech sz (ofte Vrou Anne van Boeckholt dogter)  
Pieter Maets sz Hoochcamp  
Willem van den Hove  
Cristiaen Huijgens  
Assuerus Hummelkuns  
Jelle Jacobs sz tot Amsterdam  
Balthasar Jacot  
Albert Jansz van Purmereijnt  
Rens Dircx sz inde Keijns  
Fredrick Cornelis sz Kumis  
Jan Lenerts sz tot Amsterdam  
Jan Michiel Louffs sz tot Amsterdam  
Elbert Luytgens  
Mr Jacob Manmaecker  
Maerten Pieters sz van der Meij  
Jacob Pietersz van der Molen  
Jan Munter  
Jan de Nachtegael  
kinderen van Noije (Anthonij Genits van wege de weesmr inden Hage  
uijt den name vande)  
Johan van Oldenbarnevelt (Raed ende advocaet van Hollant)  
Baptist Oijens  
Jan Oubrebis  
Henrick Oultgens sz van Hoorn  
Maerten Papenbroeck  
Jan van Peenen tot Haerlem cum socijs  
Arian Pietersz (Rens Dircx sz inde Keijns zijn swager)  
Claes Joris sz Princen Secretaris  
Pieter Colber Prins  
Cornelis Claes sz puijnder van Medunblick  
Mr Cornelis Roos tot Amsterdam  
Henrick Mus sz Rotgans  
Jan Jans sz Ruijmvelt  
Jacob Schaep  
Felix Schoorl  
Mr Willem Schouten  
Soetgen vande Seventer (huijsvrouw van Joncker Roetet van Lanthcroon)  
Pieter Spaen mede voor de Graeffelicheijt  
Jan Stevensz

Mathijs Jansz van Strale  
Jan Pietersz Stoop  
Pieter Jansz Sypenes  
Burgemr Cornelis Floris sz van Teijlinge  
Dirck Thomas sz  
Abraham van Tongerloo  
Geertruijdt ende Jan van Tongerloo  
Claes Gerrits sz Vergou  
Jacob Dirx sz vet  
Maerten Vinck  
Olivier van der Vinck  
Roemer Visscher  
Mr Jan Warbroeck  
Jan Wijn tot Schoorl  
Trijn Willems dgr (Claes Jacobs sz Harinckarspel voor hem selve ende  
van wege zijn moeder)  
Henrick Wouters sz Seepsieder





## Bijlage 2

Onderzoek naar financiële gegevens in literatuur en archieven van particulieren die deelgenomen hebben aan droogmakerijen in het Noorderkwartier.

Het onderzoek was in de eerste plaats gericht op het vinden van aanwijzingen in welke locaties de participanten en grondeigenaren geleefd en gewerkt hebben dan wel gestorven zijn i.v.m. met het vinden van archiefbewaarplaatsen alwaar mogelijk particuliere archieven aangetroffen zouden kunnen worden. Daartoe zijn de lijsten van participanten en grondeigenaren in de archieven van de onderzochte waterschappen en enige literatuur geraadpleegd. Van enkele participanten is veel bekend. Er zijn biografieën over hen verschenen. Deze zijn bestudeerd op aanwijzingen over bezit van grond in droogmakerijen en financiële boekhoudingen, waarbij de verwijzingen naar de bronnen ons verder konden helpen.

Op grond van de hieruit verkregen informatie zijn een aantal archieven bezocht. De beperkende factor in dit onderzoek was de beschikbare tijd. Er is de keuze gemaakt in ARA en RAZH, RAA, AWG, GAA en UA na te gaan of er relevante particuliere archieven aanwezig waren. Daar er niet veel treffers waren, zijn ook enige mogelijk interessante particuliere archieven en archieven van heerlijkheden doorgenomen. Hier zijn enkele toevalstreffers uitgekomen. Bovendien werden er stukken gevonden die eigenlijk in de betreffende waterschapsarchieven zouden thuis horen.

De papieren nalatenschap van particulieren vererft vaak in de familie. Als er geen archief op de naam van de betreffende participant gevonden is, kan het altijd nog zijn dat de papieren in archieven van ver verwijderde verwanten terecht zijn gekomen. Daarom is het van belang enige kennis van de genealogie van deze families te hebben. Voor de Amsterdamse grondeigenaren kan gebruik gemaakt worden van het onvolprezen boek van Elias (1903-1905), "De Vroedschap van Amsterdam". De Amsterdamse participanten blijken allen op één of andere manier niet alleen familie van elkaar te zijn, maar ook van die in het Noorderkwartier. Elias wordt in het hieronder gegeven overzicht geciteerd onder opgave van het boekdeel (I of II) en de pagina. Na Elias is er uiteraard nog meer over de genealogie gepubliceerd. Relevant zijn bijvoorbeeld de vele publicaties van Belonje (o.a. 1933, 1936, 1965; Fasel, 1982). Aan de hand van al deze relaties zou een nader onderzoek in de archieven uitgevoerd kunnen worden.

Een bron voor het vinden van particuliere archieven kan het Centraal Register Particuliere Archieven (CRPA) in het ARA te Den Haag zijn. Het CRPA bestaat uit een reeks kaartenbakken waarin zich kaartjes bevinden met summiere informatie over het betreffende particuliere archief. Aan de hand hiervan kan bij het ARA nadere informatie verkregen worden. Van een aantal archieven zijn inventarissen bij het ARA beschikbaar. Relevante dossiers en inventarissen zijn aldaar bekeken.

De toegangen tot de particuliere archieven van het Regionaal Archief Alkmaar (RAA), het Utrechts Archief (UA) en het Gemeentearchief Amsterdam (GAA) zijn doorgenomen op trefwoorden (zowel namen van particulieren als plaatsnamen).

Uit verwijzingen in de literatuur (o.a. Gelderblom, 2000) is op te maken dat een onderzoek in de diverse notariële archieven bruikbare informatie op zou kunnen leveren. De notariële archieven zijn in dit onderzoek niet geraadpleegd.

Gelderblom (2000) merkte op dat in het Stadsarchief van Antwerpen een groot aantal handelsarchieven is opgenomen.

De archieven van Antwerpen en van Amsterdam zijn in de eerste instantie on-line geraadpleegd op internet ([www.stadsarchief.antwerpen.be](http://www.stadsarchief.antwerpen.be) en [www.gemeentearchief.amsterdam.nl](http://www.gemeentearchief.amsterdam.nl)). Uit deze exercitie bleek dat een bezoek aan Antwerpen niet opportuun zou zijn. Een aantal participanten was weliswaar afkomstig uit Antwerpen, maar hebben vervolgens geleefd en gewerkt in Amsterdam. Hun archieven zullen daarom eerder in Amsterdam, dan in Antwerpen terecht gekomen zijn. In het GAA is aan de hand van deze eerste resultaten het onderzoek ter plaatse voortgezet. Enige verwijzingen in het CRPA en in de literatuur deden vermoeden dat zich ook in het Utrechts Archief interessante particuliere archieven zouden kunnen bevinden. Een bezoek aan dit archief leverde echter geen informatie op.

Een aantal regelmatige archiefbezoekers is om informatie gevraagd. Onder hen de leden van de begeleidingsgroep en dr O.C. Gelderblom<sup>34</sup>. Laatst genoemde heeft helaas tijdens zijn onderzoek geen informatie gevonden die wij kunnen gebruiken.

Het particuliere archief van Johan van Oldenbarnevelt leverde als enige archief zoveel gegevens op dat hier een aparte bijlage 3 aan gewijd is.

---

<sup>34</sup> Univ. Utrecht, auteur van de studie: Zuid-Nederlandse kooplieden en de opkomst van de Amsterdamse stapelmarkt (1578-1630).

Overzicht van de resultaten van archief- en literatuuronderzoek.

**Anthonisz, Mr Adriaan**

Zijpe, Wieringerwaard

Landmeter te Alkmaar. Behoorde tot de initiatiefnemers van de vierde bedijking van de Zijpe en tot de aanvragers van het octrooi (RAA AO Zijpe nr.10; Belonje, 1933; Belonje 1936; De Bruin & Terra, 1994). Beschikte met enkele anderen samen over een kavel in de Wieringerwaard (Bremer, 1989).

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Alewijn, Dirk** (geb.1571 - st. 1637)

Beemster

Zie ook Balthasar Jacot. CRPA verwijst naar archief familie Backer (16<sup>e</sup> - 20<sup>e</sup> eeuw) in GAA. Hierin geen relevante gegevens gevonden. Zoeksysteem GAA verwijst naar Archief familie Van Hoorn (GAA 518). Dit levert niets op. Elias (I 500) schrijft dat hij een groot deel van zijn kapitaal belegde in grondbezit in de Beemster. Hij was hoofdingeland van de Beemster evenals zijn zoon Abraham (Elias I 501).

**Asperen, Paulus van**

Heerhugowaard

Vanaf 1613 lid van het Hof van Holland, Z. en Wfr.

Was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Jan Basius, Heer van Harenkarspel** (st.1648)

Beemster, Heerhugowaard, Wieringerwaard, Wogmeer.

Was vanaf 1605 Raad en Rekenmeester van Holland. Hij woonde in Den Haag (Bouman, 1857; Danner, 1987).

Hij was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607 en nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612. Hij was Hoofdingeland van de Beemster (Bouman, 1857).

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

Johan Basius (Den Haag) bezat grond in de Wieringerwaard (Bremer, 1989).

Hij was één van de voornaamste bedijkers van de Wogmeer (De Roever, 1944).

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Van Berckhout, Adriaan Teding** (geb. Hoorn 1571)

Beemster

Hij was pensionaris en tesaurier te Monnikendam. In 1611 verhuisde hij naar Den Haag vanwege zijn functies bij de Raad van State en het Hof van Holland (De Roever, 1944; Danner, 1987).

Berckhout was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607. Hij nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612, alwaar hij hoofdingeland was (Bouman, 1857).

GAA zoekstelsysteem geeft een verwijzing naar het archief van de familie Clifford (GAA 236). Dit levert niets op.

**Beyeren, Aelbrecht van**, heer van Schagen enz. (st.1639)

Heerhugowaard

Van Beyeren was een zwager van Johan van Wassenaar.

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Dr Andries Bicker** (geb. 1586 - st.1652)

Heerhugowaard

Bicker was Burgemeester van Amsterdam, Ambassadeur etc. (Elias I 346).

Hij was participant en hoofdingeland van de Heerhugowaard (Belonje, 1929).

**Binck, Jan en Jacob**

Zijpe

Jan en Jacob Binck staan op de lijst van 1598 als deelnemers aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10).

In CPRA geen verwijzing gevonden. Jacob Bincken (Amsterdam) bezat grond in de Wieringerwaard (Bremer, 1989).

Van Dillen (1958) merkte op dat de naam van Jan Bencken ook wel geschreven werd als Bencke of Bincken. Hij was afkomstig uit de zuidelijke Nederlanden en woonde in Amsterdam. Zijn ene dochter Weyntgen trouwde met Adriaen van Hoochstraten, zijn andere dochter Janneken met Carolus Pels. Marten Vinck is zijn zwager. Volgens Van Dillen had Jan een voorliefde voor grondspeculatie. Kort na de nieuwe bedijking van de Zijpe kocht hij samen met Vinck en Van Hoochstraten zoveel grond in deze polder dat hij daar de grootste landeigenaar werd. In 1605 ging hij failliet. Zijn broer Jacob Bencken (koopman te Middelburg) had ook een aandeel in het grondbezit. Het grondbezit der combinatie is overgegaan in handen van 50 kopers.

**Bocholt, familie**

Zijpe

Godert van Bocholt (geb.1520- st.1577; o.a. heer van de Zijpe) stak na de eerste omdijking van 1553 een belangrijk deel van zijn geld in de nieuwe polder en verwierf zoveel grond dat hij de voornaamste particuliere grondbezitter werd. Door overstromingen van de polder in 1570 en oorlogsgeweld (1573) verloor de familie van Bocholt grote sommen geld in de Zijpe. Na 1597 had de familie rechten op een veel kleiner deel van de gronden dan oorspronkelijk in haar bezit was. Dekker (1998) beschrijft deze geschiedenis en de financiële verwickelingen uitvoerig onder opgave van bronnen.

Vrou Anne van Boeckholt dogter staat op de lijst van 1598 als deelneemster aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Zij was getrouwd met jonker Harman van Hoensbroech, die eveneens deelnam.

**Boom, Pieter** (st.1609)

Beemster

Boom was burgemeester van Amsterdam (Elias I 131; Danner, 1987).

Hij was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607 (Bouwman, 1857). Hij overleed voor de drooglegging. Zijn zoon Abraham volgde hem op.

**Boom, Abraham Pietersz** (geb. 1575 - st. 1644)

Beemster

Hij was koopman en burgemeester van Amsterdam. Hij was de zoon van Pieter Boom. (Elias I 288).

Hij nam deel aan de verkaveling van de Beemster (in plaats van zijn vader, zie hier boven) op 30 juli 1612. Hij was hoofdingeland van de Beemster (Bouwman, 1857).

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Boot, Dominicus**

Wieringerwaard, Zijpe

Dominicus Boot baljuw en dijkgraaf staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Dominicus Boot van Wesel nam deel aan de bedijking van de Wieringerwaard en was de eerste dijkgraaf (Belonje, 1930). Hij was volgens Bremer (1989) afkomstig uit Utrecht. In GAU toegangen geen verwijzing gevonden.

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Boudaen Courten, familie**

Zijpe

**Balthasar Boudaens** en de **kinderen Elias Boudaens** zaliger staan op de lijst van 1598 als deelnemers aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10).

In het archief van de *familie Martens van Sevenhoven* (GAU, toegang 1002) bevinden zich enkele stukken over eigendommen in de Beemster:

- nr.975      Kaarten van de Beemster, waarvan één gedrukt, en van de aldaar in de Arenbergse polder gelegen landerijen van de familie Courten, later vererfd op Gideon Boudaen. 1684. 1 omslag.*
- nr. 981      Stukken betreffende het beheer van een hofstede in de Beemster, afkomstig uit de nalatenschap van Gideon Boudaen, 1742-1751. 1 katern. Huurcedulle 1743, 4 rekeningen/overzichten over reparaties van dit huis, 11 stuks kwitanties omslagen, 200ste penning, verpondingen, 1749- 1751.*

Het archief van de *familie Grothe* en aanverwante families 1583-1960 (GAU toegang 750) bevat stukken over de families Boudaen (Courten) nrs 937-1065 en Hoefft nrs 1066-1091. Johan Boudaen (geb.1635-st.1716; schepen, raad, VOC, Middelburg,) was getrouwd met Anna Maria Hoeufft (geb.?- st.1705). De archieven bevatten vooral testamenten en geschillen hierover, huwelijksvoorwaarden etc. uit de periode tweede helft 17<sup>e</sup> - 19<sup>e</sup> eeuw. Zo te zien hadden zij geen goederen in droogmakerijen:

- nr.954      lijst goederen en landerijen uit de nalatenschap van Johan Boudaen (1716). 1 stuk.*

**Brasser, Maria**

Wieringerwaard, Zijpe

Was 1619-1631 penningmeester van de Zijpe (Belonje, 1933).

Zie ook: du Gardijn. In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Brederode, familie**

Deze familie bezat grond in of was betrokken bij droogmakerijen in het Noorderkwartier. Den Tex (1972 deel V) geeft een stamboom van de heren van Brederode.

Het archief van de *N.V. Maatschappij Van Nassau La Lecq (1274) 1888-1947 (RAZH nr.660-43)* bevat stukken over de familie Brederode. Het archief lijkt geen relevante stukken te bevatten i.v.m. goederen in droogmakerijen.

**Buijes, Jan**

Beemster

Hij was Raadsheer in de Provinciale Raad en woonde te Den Haag (Bouman, 1857; Danner, 1987).

Hij was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607. Hij nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612. Hij was hoofdingeland van de Beemster (Bouman, 1857).

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Capelman, Elias**

Wieringerwaard, Zijpe

Burgemeester van Alkmaar.

Hij staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Elias Albertsz Capelman (Alkmaar) nam deel aan bedijking van de Wieringerwaard (Belonje, 1930; Bremer, 1989). De erven van Elias Albertsz bezaten in 1632 grond in de Wieringerwaard (Bremer, 1989).

In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Coetenburgh, Adriaen Maertensz (st. 1619)**

Wieringerwaard, Zijpe

Hij was getrouwd met Ydtge Reyniersdr Cromhout, dochter van Reynier Adriaensz Cromhout (broer van Barthold en Nicolaas).

Hij was burgemeester van Alkmaar. Belonje (1936) plaatste hem onder de inwoners van Amsterdam. Volgens Dillen (1958) woonde hij tijdelijk in Amsterdam.

Hij verkreeg in 1597 van de Staten van Holland octrooi tot bedijking en droogmaking van de Wieringerwaard (Elias I 17; Belonje, 1930; Bremer, 1989).

Hij komt voor op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Zie ook: Gardijn. In CPRA geen verwijzing gevonden.

**Courten, Pieter**

Beemster

Pieter Courten behoorde tot de initiatiefnemers van de Beemster en nam deel aan de verkaveling op 30 juli 1612 (Bouwman, 1857). Zie ook: familie Boudaen Courten.

Een verwijzing naar GAA 231 huisarchief Marquette leverde niets op.

**Cromhout, familie**

De volgende kinderen van Adriaen Reynertsz. Cromhout (Elias I, 16) hadden een belang in droogmakerijen: Reymerich Adriaensdr (via haar huwelijk met Philips du Gardijn en haar zoon Adriaen), Barthold (Barthout) en Nicolaes.

Burgemeester Barthout Cromhout en de raadsheer Nicolaas Cromhout staan op de lijst van 1598 als deelnemers aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Beiden behoorden tot de initiatiefnemers van de Beemster en de Wieringerwaard (Belonje 1930; Bremer, 1989; Danner, 1987).

**Barthout (Barthel) Adriaensz. Cromhout** (geb. 1550- st. 1624)

Beemster, Purmer, Wieringerwaard, Zijpe

Barthout Cromhout was koopman en burgemeester te Amsterdam. Na zijn dood werd zijn handelszaak door zijn weduwe Aeght Hendricksdr. Oetgens voortgezet. Na haar dood is er een boedelbeschrijving gemaakt (Elias I, 268). Wellicht is er in deze beschrijving een aanwijzing te vinden over de opbrengsten van het grondbezit.

Hij was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607 en nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612. Hij was hoofdingeland van de Beemster (Bouman, 1857).

Was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Was hoofdingeland van de Heerhugowaard. (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Adriaen Bartholdsz. Cromhout** (geb.1585 - st.1625)

Heerhugowaard

Adriaen was de zoon van Bartholt. Hij was koopman te Amsterdam (Elias I 365).

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland van de Heerhugowaard. (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Hendrick Bartholdz. Cromhout**

Heerhugowaard, Zijpe

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929; Elias I 269). Belonje (1936) noemt hem als één van de ingelanden van de Zijpe die in Amsterdam woonden.

**Dr Nicolaes Cromhout**, heer van Werkendam en de Vrije Hoeven (geb.1561- st.1641 te Den Haag; kinderloos)

Beemster, Diepsmeer, Heerhugowaard, Jaarlingermeer, Kerkmeer, Schermeer, Zijpe

Nicolaes Cromhout was Raadsheer (1591) en President (1620) van het Hof van Holland (Elias I 17).

Hij was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607. Hij nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612 en was hoofdingeland van de Beemster. Hij hield in de periode 1607-1608 een Memoriaal bij over de bedijking van de Beemster (Bouman, 1857).

Nicolaes was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

Hij nam samen met Oldenbarnevelt deel aan de drooglegging van de Diepsmeer, Jaarlingermeer en Kerkmeer (Den Tex, 1962 deel II).

Bij dit onderzoek is geen familiearchief aangetroffen in GAA, RAA. In CPRA is geen verwijzing gevonden.

Bij navraag (via email 24-4-2002 en 1-5-2002) bij NEHA bleek dit instituut geen informatie over de boekhouding van leden van de familie Cromhout te bezitten. Wellicht is er materiaal te vinden in de notariële archieven GAA? Dit is niet onderzocht.

O. Gelderblom (email 4-10-2001) is geen informatie over een boekhouding tegengekomen bij zijn onderzoek naar Zuid-Nederlandse kooplieden in Amsterdam.

In *RAA 95(2) (collecties)* komt een verwijzing voor naar de familie:

*nr.1152 aantekeningen betreffende familie Cromhout.* (Opmerking: Alleen familieruzies. Niet terzake.)

### **Jan Claesz Croock**

Beemster, Zijpe

Jan Claesz Croock staat op de lijst van hoofdingelanden van de Beemster van 8 april 1608 als goudsmid en burger te Amsterdam genoemd.

Behoorde tot de initiatiefnemers van de Beemster. Nam deel aan de verkaveling op 30 juli 1612. Was hoofdingeland van de Beemster. Hij behoorde tot de hoogste inschrijvers aan de Beemsterbedijking (Bouwman, 1857; Danner, 1987).

Staat (als Goudsmid) op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Volgens Belonje (1936) afkomstig uit Amsterdam.

In CPRA geen verwijzing gevonden.

In het archief van de *familie Bicker (GAA 195)* bevinden zich het volgende stukken:

*nr. 75 Schuldbekentenis voor Jacob Bicker door Jan Claasz Croock voor f 3200,- met als onderpand 20 morgen land in de Beemster. 1617. 1 stuk.*

*nr. 76 Overdracht aan Jacob Jacobsz Bicker door Jan Claesz Croock, juwelier te Amsterdam, van een jaarlijkse rente van f 200,- met als onderpand 33 morgen, 120 roeden land met een woning daarop in de Zijpe. 1618. 1 stuk.*

### **Deutz, familie**

Beemster, Wieringerwaard

Joseph Deutz was poldermeester, hoofdingeland, hoogheemraad en dijkgraaf van de Beemster.

Gijsbers (1999) beschrijft uitvoerig de handel en wandel van Joseph Deutz. Zij kon putten uit zijn in 1960 ontdekt zakenarchief, dat memoriaal, journaal en grootboek omvat (GAA PA Deutzenhofje). Hij bezat grond in de Beemster waar hij een ossenweidersbedrijf had. Waarschijnlijk bevat het zakenarchief van Deutz bruikbare informatie over beheer en rentabiliteit van zijn grondbezit.

*GAA 231 huisarchief Marquette:*

*nr.1183 acte van overdracht van grond in de Wieringerwaard aan Johan Deutz, 1645*

### **Doublet(h), familie**

Diepsmeer, Jaarlingerveer, Kerkmeer, Wieringerwaard, Zijpe



Philips Doublet staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Deelnemer aan bedijking van de Wieringerwaard (Belonje, 1930; Bremer, 1989). Hij nam samen met Oldenbarnevelt deel aan de drooglegging van de Diepsmeer, Jaarlingermeer en Kerkmeer (Den Tex, 1962 deel II).

Leden van de familie waren ontvanger-generaal van de Unie in de periode 1586-1667. Er was geen centrale bank in de Republiek. De ontvanger-generaal was informeel bankier van de staat. Het ambt was sterk familiegebonden. Door de Staten-Generaal werden processen tegen hen gevoerd vanwege het vele geld dat ten onrechte in hun zakken was verdwenen ('t Hart, 1987; Knevel, 2001). Op grond hiervan zou de verwachting gewettigd zijn dat er delen van de boekhouding bewaard zijn gebleven.

Het CRPA kaartje Doublet(h) verwijst naar 4 archieven. Hiervan is de verwijzing naar het archief *NV MIJ Van Nassau La Lecq (1274-1888-1947; RAZH 660-43)* nader bekeken.

Hierin zijn de volgende stukken over Doublet aangetroffen:

- nr.120 Staat van schulden uit de rekening van Filips Doubleth door diens erfgenamen overgegeven aan de Generaliteits rekenkamer, 1624. Afschrift. 1 katern.*
- nr.121 Testament Johan Doubleth (1580-1650; heer van St Annaland; oudste zoon van Filips Doubleth en Maria vd Goes), 1645. Afschrift 1650; met akte van afstand door de erfgenamen en aanvaarding door Filips zijn broer onder voorrecht van boedelbeschrijving, 1650. 1 katern en 1 stuk.*
- nr.122 Instructie voor Filips Doubleth (1590-1660; zoon van Filips Doubleth en Maria vd Goes; ontvanger-generaal der Verenigde Nederlanden) 1629. Afschrift. 1 katern*

De inventaris bevat een stamboom waarin Filips Doubleth (1560-1612) (ontvanger-generaal der Verenigde Nederlanden; getrouwd met 1) Maria van der Goes en na haar overlijden met 2) Cornelia Rataller) en kinderen. Familie is (aangetrouwd) verwant door huwelijk Magdalena Doubleth met Jacques Specx.

*ARA 3.20.10 familiearchief Doublet* bevat slechts leenbrieven. Wellicht is er in notariële archieven en archieven van de Rekenkamer meer te vinden.

### **Van der Dussen, Arent en Dirk**

Beemster

Arent Bruijsz en Dirk Bruinsz van der Dussen namen deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612. Bouwman 1857.

Het CRPA verwijst naar een archief (1517-1905) in HRA en een archief van de familie Dussen (1570-1777) in GA Delft. Deze zijn niet opgezocht.

### **Egmond, graven van**

De familie Van Egmond was vanwege grondbezit (ook in de vorm van meren en plassen) in het Noorderkwartier nauw betrokken bij de droogmakerijen. Lamoraal, Graaf van Egmond (geb.1522- st.1568) en Hendrik van Brederode lieten in de periode 1562-1564 samen het Egmondermeer en het Bergermeer droogmaken. Sabina, Gravin van Egmond (geb.1562- st.1614) liet op haar grondgebied gelegen meren bedijken en droogmaken (o.a. Slootgaard, Diepsmeer en Tjarlingermeer).

In het archief van Johan van Oldenbarnevelt (RAZH 660-41) bevindt zich een zeer omvangrijk archief m.b.t. de nalatenschap van Lamoraal I, Graaf van Egmond. Hierin stukken over zijn bezittingen (heerlijkheid Egmond, Beijerland, Limburg). O.a. over de Egmondse goederen stukken over financiën inv. nrs 3378-3395 (rekeningen), waterstaatszaken inv. nrs

3397-3405 en het sterfhuys. Den Tex (1972, deel V) geeft in een stamboom aan hoe de relatie was tussen de hoofdtak Van Egmond en de zijtak waarin de heren van Kenenburg voorkomen. In andere stukken worden genoemd: Diepsmeer, Tjaarlingmermeer, in heerlijkheid gelegen meren, Geestmerambacht, Dergmermeer - gaan over allerlei rechten, niet over financiën. Verschillende leden van de tak Egmond van Kenenburg (Elizabeth, Jan en Jacob) staan op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Deze drie namen ook deel aan de bedijking van de Wieringerwaard. Woonden in Den Haag (Belonje, 1930; Bremer, 1989).

**Jkvr. Elisabeth van Egmond van Kenenburg** (geb.ca.1549 - st.1613; getrouwd met Frederik van Zeventer) behoorde tot de initiatiefnemers van de vierde bedijking van de Zijpe en tot de aanvragers van het octrooi (Belonje, 1933; Belonje 1936).

**Foreest, Mr Nanning Nanningsz.** (geb.1580 - st.1668)

Heerhugowaard, Schermeer

Zijn dochter Anna was getrouwd met zoon Pieter van Hans van Loon. Nanning was Raad en Rekenmeester der Domeinen van Holland en Westfriesland en Raad van Alkmaar (Elias I 443, 479).

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland van de Heerhugowaard. (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

Onderzoek in het *familiearchief RAA Van Foreest* leverde geen bruikbare gegevens op.

**Du Gardin (Gardijn), familie**

**Adriaen du Gardijn** (geb.1564 - st.1616)

Wieringerwaard, Zijpe

Hij was een aangetrouwde neef van Adriaen Maertsz Coetenburgh en oomzegger van Bartholt Cromhout (Elias I 17). Zijn weduwe, Maria Brasser Dirksdr., van Delft, woonachtig te Alkmaar bezat grond in de Wieringerwaard (Bremer, 1989).

Adriaen was penningmeester van de Zijpe en van de Wieringerwaard. Hij was de belangrijkste deelnemer aan de droogmaking van de Wieringerwaard (Belonje, 1933; Elias II 7).

Adriaen (penningmeester) en Nicolaes du Gardin staan op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe RAA OA Zijpe nr.10). Beiden woonden in Amsterdam (Belonje, 1936). Als kooplieden hadden zij contacten in Emden en Lissabon (Gelderblom, 2000).

In het dossier CRPA 46 (archief de Carpentier) wordt melding gemaakt van een *particulier archief* bij mw A Kolk-Visser:

*nr.1259 De Carpentier - aantekening in het dossier: Mw A Kolk-Visser (bezocht 6-3-1973) heeft o.a. geslachtregister De Gardin, 1552-1625, familieaantekeningen vnl. betreffende Francois de Gardin. De familie kwam uit Douai en vestigde zich te Amsterdam.*

**Ten Grootenhuis, Arent** (geb. Kampen 1570 - st.1615) **en Jan** (geb.1573 - st.1646)

Beemster, Purmer

Beiden behoorden tot de initiatiefnemers van de Beemster. Arent was hoofdingeland en nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612. Op de naamlijst van de bijeenkomst van de hoofdingelanden op 8 april 1608 staat A. ten Grootenhuis genoteerd als Kapit. enz. van

de O.I. Compagnie te Amsterdam en J. ten Grootenhuis als Raad en Schepen te Amsterdam (Bouwman, 1857; zie ook Elias I 275, 276 en Dillen, 1958; Danner, 1987). Arent behoorde tot de initiatiefnemers van de Purmer, maar hij stierf voor het octrooi tot stand kwam (de Roever, 1944).

Bij dit onderzoek is geen familiearchief aangetroffen in GAA. In CPRA is geen verwijzing gevonden.

Bij navraag (via email 24-4-2002 en 1-5-2002) bij NEHA bleek dit instituut geen informatie over de boekhouding van leden van de familie Grootenhuis te bezitten. Wellicht is er materiaal te vinden in de notariële archieven GAA? Dit is niet onderzocht.

O. Gelderblom (email 4-10-2001) is geen informatie over een boekhouding tegengekomen bij zijn onderzoek naar Zuid-Nederlandse kooplieden in Amsterdam.

**Van Harencarspel Jacob Claesz** (geb. Zaltbommel 1530 - st.1587 Amsterdam)

Zijpe

Hij was getrouwd met Crijntgen Willemsdr Vrient en vader van Dieuwier (getrouwd met Lourens Joosten Baack, koopman te Amsterdam), Neeltgen Jacobs en Claes Jacobsz. van Harencarspel (Elias I 316).

Hij nam deel aan de verkaveling in 1598 (RAA OA Zijpe nr.10) en was penningmeester van de Zijpe 1569-1587. De hele familie had belangen in de Zijpe (Belonje, 1933, 1936).

**Heereman van Zuydwijck, familie**

Zijpe

De familie bezat grond in de Zijpe. Toevallige vondst, zie Louffs.

*RAZH 660-49, inv. reeks 50: archief familie Heereman van Zuydwijck (1360-1880).* Het hoofdstuk inventaris bevat stukken betreffende onroerende goederen en rechten, waaronder nr.34 Zijpe nrs 1992-1994.

*nr.1993 kwitanties voor resp. Silvester en Maria Volquina Heereman van Zuydtwijck wegens betaling van diverse belastingen over hun bezittingen gelegen in de polder Zijpe, 1723-1741. 1 omslag*

*nr.1994 rekeningen wegens het beheer van een huis en land gelegen in de polder Zijpe van Jan van Munster voor Maria Volquina Heereman van Zuydtwijck, 1743-1746; van Jan van Munster voor Diderik Johan Heereman van Zuydtwijck, 1745-1748; van resp. Jan van Munster en Johannes Couwenbergh voor Anna Ester Heereman van Zuydtwijck, 1748-1750, met bijlagen. 1 omslag.*

**Hogerbeets, Rombout** (geb. Hoorn 1562 - st.1625)

Beemster

Op de naamlijst van de bijeenkomst der hoofdingelanden van de Beemster op 8 april 1608 staat R. Hogerbeets, Raadsheer in de Hoge Raad te Den Haag genoteerd (Bouman, 1857). Hij was participant en hoofdingeland van de Beemster (zie ook: Danner, 1987).

**Jacot, Balthasar** (geb. Antwerpen 1558 - st.1614 Amsterdam)

Wieringerwaard, Zijpe

Balthasar Jacot staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Deelnemer aan bedijking van de Wieringerwaard (Belonje, 1930; Bremer, 1989).

Lakenkoper, kwam in 1584 uit Antwerpen naar Amsterdam. Werkte vanaf 1590 samen met zwager Dirck Alewijn (Elias I 500, 505).

Het CRPA kaartje Jacot verwijst naar *RAZH 660-50: Inventarisreeks nr.46: archief van de familie del Court van Krimpen (1506) 1611-1979*. Enige relevante stuk betreft Sara Jacot overl in 1746, ongehuwde dochter van **Balthasar Jacot(t)** en Elisabeth Reepmaker:

*nr.500 Akte van scheiding en deling van haar nalatenschap tussen Johan Eduard van Ewijck voor zijn moeder Elisabeth Verzijl, Catharina Maria Blom, Jacob, Coenraad Klebck en Elisabeth de Wolff, 1746. 1 katern. Opmerking: Bevat misschien relevante stukken i.v.m. goederen in droogmakerijen.*

**Jacot van Axele, Eduard**, heer van Dussen.

Heerhugowaard, Schermeer, Wieringerwaard, Zijpe

Hij was afkomstig uit een Amsterdams koopmansgeslacht. Hij behoorde tot de Initiatiefnemers van de droogmakerij Schermeer (Danner, 1983). Volgens Van Gelder (1906) was hij afkomstig uit Alkmaar. Hij was dijkgraaf van de Zijpe in 1619-1620 (Belonje, 1933), heemraad van de Heerhugowaard (Belonje, 1929) en de Wieringerwaard (Belonje, 1930).

**Van Loon, Hans Willemsz.** ( geb. Den Bosch 1577 - st.1658 Amsterdam)

Heerhugowaard

Koopman te Amsterdam. Zijn zoons waren getrouwd met dochters van Adriaen van Veen en Nanning van Foreest (Elias I 442).

Hans van Loon vroeg in 1624 namens 20 contractanten octrooi aan voor de bedijking van de Heerhugowaard. Hoofdingeland Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929). Een verwijzing in CRPA naar het familiearchief Van Lennep (GAA 608-27) leverde niets op.

**Jan Michiel Louffsz**

Zijpe

Jan Michiel Louffsz tot Amsterdam staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Belonje (1936) noteerde hem als afkomstig uit Amsterdam.

In *RAZH 660-49, inv. reeks 50: archief familie Heereman van Zuydwijk (1360-1880)* betreffen de inv.nrs 459-484 de familie Louffs (verwant door huwelijk van Silvester Heereman en Anna van Swieten), waaronder Jan Michiel Louffs (geb.1533 - st.1609; zoon van Michiel Loefsz en Elisabeth Cornelisdr. Van Montfoort die weer weduwe was van Jan Schouten; tussen 1567-1578 schepen en raad van Amsterdam; getrouwd in 1558 met Marij Willemsdr. Stickel (st.1607) dochter van Willem Cornelisz. Stickel en Aleid Jansdr). De inventaris bevat akten, huwelijkse voorwaarden, testamenten, lijst van goederen, verdeling boedel, schuldeisers:

*nr.461 holografisch testament waarin Jan Michiel Louffs wijze lessen geeft aan zijn kinderen, 1572, met bevestiging door hem uit 1597, 1600, 1602, 1608, 1609.*

**Meerman, Dirck Gerritsz**

Beemster

Behoorde tot de initiatiefnemers van de Beemster. Hij was hoofdingeland en nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612. (Bouwman 1857) .

*GAA nr. 231 huisarchief Marquette, over de Beemster:*

*nrs 1166        aktes van overdracht van Arembergse en Grafelijkheidsgronden aan o.a. Jan  
t/m 1173       Jansz Loodesteyn en Dirk Gerritsz Meerman burgers van Delft, 1608-1614*

Verwijzingen naar het familiearchief Deutz (GAA 234) leverde niets op.

**Munter, Jan Jansz** (geb. Harlingen 1570 - st.1617 Amsterdam)

Zijpe

Munter was getrouwd met Sara van Tongerloo, zuster van Abraham van Tongerloo (zie verder bij Tongerloo). Hij was ben. molenmeester van de polder C van de Zijpe, koopman en reder te Amsterdam (Elias II 625).

**Nicolai, Mr Nicolaas** (Nicolaas Grudius Nicolai; geb.1504 - st.1570)

Zijpe

Nicolai was griffier van de orde van het Gulden Vlies en ontvanger-generaal van de bedden in Brabant. Samen met zijn zwager Guillame Moys Petersz van Antwerpen was hij geldschieder van Jan van Schorel bij de bedijking van de Zijpe in 1552. Nicolai rekende als ontvanger van de belastingen in 1554 en de jaren daarvoor niet tijdig af. De Raad van Financiën had de indruk dat hij deze gelden gebruikte voor de bedijking van de Zijpe. Er werd 1-12-1554 beslag op zijn goederen gelegd. De nasleep van dit schandaal is uitvoerig beschreven door Belonje (1933), Bremer (2001) en Dekker (1998). De bedijking mislukte evenals de financiering. Koning Philips II nam daarop in 1556 het werk gedeeltelijk voor zijn rekening. On-line raadpleging van het GA Antwerpen leverde geen aanknopingspunten.

**Oem van Wijngaarden, Jacob**, heer van Benthuisen (st. 1644)

Heerhugowaard.

Hij was participant en hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Oetgens, Frans Hendricksz** (geb.1558 - st.1625)

Heerhugowaard, Purmer, Schermeer

Oetgens was koopman en burgemeester te Amsterdam. Hij was een zwager van Barthold Cromhout (Elias I 102).

Was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

Na zijn dood nam zijn zoon **Anthony Fransz. Oetgens van Waveren** (1585-1658) zijn plaats in. Deze was burgemeester te Amsterdam, Ambassadeur etc. (Elias I 331) en hoofdingeland Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929). Het familiearchief Oetgens van Waveren in GAA is niet ingezien.

**Oldenbarnevelt, (H)Elias van**, heer van Middelharnis (geb.ca.1563 - st.1612)

Beemster

Elias was de broer van Johan. Hij was Raad en Pensionaris te Rotterdam. Hij behoorde tot de initiatiefnemers van de Beemster. Gezien zijn sterfdatum, juli 1612, kan hijzelf geen baat gehad hebben van zijn deelname (Bouman, 1857; Danner, 1987).

**Oldenbarnevelt, Johan van** (geb. Amersfoort 1547 - st.1619 Den Haag)

Diepsmeer, Jaarlingermeer, Kerkmeer, Wieringerwaard, Zijpe

Johan van Oldenbarnevelt, raad en advocaat van Holland staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Hij nam deel aan de bedijking van de Wieringerwaard (Bremer, 1989), Diepsmeer, Jaarlingermeer en Kerkmeer (Den Tex, 1960-1972).

Zie bijlage 3.

**Van Os(s), Dirck** (geb. Antwerpen ca.1557 - st.1615) en **Hendrik** (geb.ca.1556 - st.ca.1620) Beemster, Purmer

Dirck van Oss was initiatiefnemer en hoofdingeland, van de Beemster (Danner, 1987).

Hendrik van Oss was eveneens initiatiefnemer van de Beemster. Op de naamlijst van de hoofdingelanden van de Beemster op 8 april 1608 bijeen te Purmerend, staat hij vermeld als oudere broeder van Dirck van Oss en Burger te Amsterdam. Dirck zelf staat genoteerd als bewindhebber van de O.I.Compagnie te Amsterdam (Bouman, 1857).

Dirck was verder initiatiefnemer van de Purmer droogmakerij. Hij stierf voor het octrooi tot stand kwam (de Roever, 1944). Ook van de resultaten van de drooglegging van de Beemster heeft hij weinig gezien daar hij 3 jaar na de drooglegging stierf.

Elias vermeld geen Van Os(s). Dillen (1958) geeft meer gegevens, o.a. over de vermogenspositie. Gelderblom (2000) vermeldt de samenwerking tussen de gebroeders Van Os en de gebroeders Papenbroeck. In 1639 overhandigde de 61-jarige Anthoni van Breen de boekhouding van de gebroeders van Os aan een Amsterdamse notaris. Na het overlijden van de gebr. Van Os bleef Van Breen in dienst van de erfgenamen om het sterfhuis te beheren. Bij dit onderzoek is geen familiearchief aangetroffen in GAA. In CPRA is geen verwijzing gevonden.

Bij navraag (via email 24-4-2002 en 1-5-2002) bij NEHA bleek dit instituut geen informatie over de boekhouding van leden van de familie Van Oss te bezitten. Wellicht is er materiaal te vinden in de notariële archieven GAA? Dit is niet onderzocht.

O. Gelderblom (email 4-10-2001) is geen informatie over een boekhouding tegengekomen bij zijn onderzoek naar Zuid-Nederlandse kooplieden in Amsterdam.

**Oudensteyn, Mr Matthijs Gillisz.** (st.1647)

Heerhugowaard, Schermeer

Getrouwd met Geertruyd Cornelisd.van Egmond van de Nijenburg.

Burgemeester van Alkmaar

Was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929). Was één van de initiatiefnemers van de droogmakerij van de Schermeer (Danner, 1983).

**Van Panhuys, Gilles**

Heerhugowaard

Van Panhuys was getrouwd met Maria de Vivien (schoonzuster van Floris van Teylingen). Hij was trezorier te Leiden.

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Papenbroeck, Marten van** (geb. Antwerpen 1567 - st. 1640 Amsterdam)

Wieringerwaard, Zijpe

Marten (Martijn) Martensz van Papenbroeck van Antwerpen was koopman op Portugal te Amsterdam (Elias I 267). Hij was daarnaast actief in de Ruslandhandel (Gelderblom, 2000). Hij was afkomstig uit Antwerpen en werd in 1596 voor het eerst vermeld in Amsterdamse bronnen. Den Tex (1972 deel V) vermeldt een collectie Papenbroeck in de universiteitsbibliotheek van Leiden.

Maerten Papenbroeck staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Hij bezat grond in de Wieringerwaard (Bremer, 1989).

Hij komt voor in het *familie-archief Moens (14<sup>e</sup>-19<sup>e</sup> eeuw; GAA 192)*:

*nr.37      Extracten testamenten Marten van Papenbroeck de oude , Marten van Papenbroeck de jonge en vrouw, Gerard van Papenbroeck en vrouw, Philips van Papenbroeck en vrouw, met hun wapens. Zonder datum. 1 stuk. NB: met opschrift: Preuves.*

*nrs 133-144      Marten van Papenbroeck de oude (1521-1613) en Marten van Papenbroeck de jonge (1567-1640): testamenten en andere overeenkomsten bij notarissen.*

**Van Persijn, familie**

Beemster

Over de familie Persijn zie Elias I 14. Het *familiearchief Persijn (GAU Toegang 11-2; 1630-1888)* bevat archivalia over onroerend goed te Amsterdam, Beemster en Nieuwer Amstel:

*nr.104      transport perceel land bij Oosthuizen 1630. 1 charter.*

**Poppen, Jacob** (geb. 1576 - st. 1624)

Beemster, Heerhugowaard

Poppen was koopman en burgemeester te Amsterdam. Hij vormde in 1620 een firma met Nicolaes du Gardyn (Elias I 285).

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

Hij was eveneens één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607. Hij nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612 en was hoofdingeland van de Beemster (Bouman, 1857; Danner, 1987). Hij stak de helft van zijn vermogen in de Beemsterbedijking (de Roever, 1944).

**Ranst, Lenert (Lenaert)**(geb. 1576 Brugge - st. 1619 Amsterdam)

Zijpe

Ranst was koopman te Amsterdam op de Monckelbaensburgwal. Zijn zoon bezat een hofstede in de Purmer (Elias I 542). Hij was ingeland van de Zijpe (Belonje, 1936).

**Van Reede, Ernst, Maarschalk van Wijck** (st. 1640)

Heerhugowaard

Ernst was een broer van Godard van Reede.

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Van Reede, Godard**, heer van der Horst (Nederhorst etc), Amerongen (geb.1588 Utrecht - st. 1641)

Heerhugowaard

Getrouwd met Emerentia Oem van Wijngaarden, zuster van Jacob Oem van Wijngaarden.

Was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

Hoofdingeland Heerhugowaard (Belonje, 1929).

**Rendorp, Joachim**, vrijheer van Marquette (geb. 1728 - st.1792)

Beemster

Rendorp woonde in Amsterdam (Elias II 779). Hij was hoofdingeland en hoogheemraad van de Beemster. Een aantal stukken over het bestuur van de Beemster bevindt zich in het huisarchief Marquette in het GAA (GAA 231, inv.nrs 143-152). Uit deze vondst blijkt dat verloren gewaande stukken zich in particuliere archieven kunnen bevinden.

**Rodenburch, Harman Claesz**

Zijpe

Rodenburch was drapenier en handelaar in geschut in de Kalverstraat te Amsterdam (Elias I 33). Hij was ingeland van de Zijpe (Belonje, 1936).

**Van Rossem, Adriaen** (st.1660 Breda)

Heerhugowaard

Van Rossem was getrouwd met Sara van Reede, zuster van Godard.

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624 (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Ro(d)tgans Jacob Lucasz** (geb.1581 )

Zijpe.

Hij was zeepzieder op 't Water te Amsterdam en getrouwd met Geertruyd Jansdr Huijdecoper (Elias I 170). Hij was ingeland van de Zijpe (Belonje, 1936). Henrick Mussz Rotgans staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10).

**Van Santen, Jan**

Beemster

Van Santen was raadsheer in de Hoge Raad en woonde in Den Haag.

Hij was één van de contractanten namens wie door Dirck en Hendrik van Oss octrooi voor de bedijking van de Beemster werd aangevraagd in 1607. Hij nam deel aan de verkaveling van de Beemster op 30 juli 1612 (Bouman, 1857; Danner, 1987).

**Sasbout, Arnout**

Zijpe

Sasbout bezat grond in de Zijpe. Toevallige vondst in *archief huis Duivenvoorde: ARA 3.19.12.01*. De stukken werden ten tijde van het onderzoek omgenummerd. Het archief van Arnout Sasbout (die o.m. geschillen moest beslechten tussen de ingelanden van de Zijpe) is een onderdeel van het archief van Duivenvoorde.



- nr.322 landerijen Arnout Sasbout en anderen gelegen in de polder de Zijpe 1563-1571  
(oud 626) met rekeningen die landerijen betreffende 1561-1571.*  
*nr. 323 stukken betreffende de bedijking van de polder de Zijpe 1457-1580.*  
*(oud 627)*  
*326-332 gaan over andere landgoederen van Sasbout*  
*340-342*

N.b: in de nrs 322 en 323 bevinden zich kaarten van de Zijpe.

### **Schaep, Jacob**

Wieringerwaard, Zijpe

Jacob Schaep was afkomstig uit Amsterdam. Hij staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10). Hij nam deel aan de bedijking van de Wieringerwaard (Belonje, 1936; Bremer, 1989).

Hij komt niet voor in het familie-archief Moens (14<sup>e</sup>-19<sup>e</sup> eeuw; GAA 192). Er bevinden zich wel testamenten van andere familieleden Schaep uit die periode in het archief.

In het archief van de *familie Bicker* (GAA 195) bevinden zich stukken over de familie Schaep:

- nr.727 Stukken over de verkoop door Joan Bernard Schaep aan Mr Cornelis Jacobsz Ploegh, burgemeester van Jisp, van een kavel groot 20 morgen lands aan de Middeweg in de Beemster met huizing, bepoting en beplanting voor f 23000,-. 1660. 2 stukken.*

GAA 172 archief van de familie Backer (16<sup>e</sup>-20<sup>e</sup> eeuw). Het trefwoord Schaep levert geen relevante Schaep op:

- nr 515 Overdracht aan Symon Schaep van land in de Beemster bij Oosthuizen en nevens het Zwet van Schermerhorn, afkomstig van Willem Usselings en Dirck en Franchoy van Os. 1616 en 1623. 2 stukken.*

### **Schouten, Mr Willem Jansz** (st. 1604 Alkmaar)

Zijpe

Schouten was rekenmeester in de Rekenkamer van Holland. Hij woonde eerst in Den Haag, maar later in Alkmaar.

Schouten behoorde tot de initiatiefnemers van de vierde bedijking van de Zijpe en tot de aanvragers van het octrooi. Hij nam deel aan de verkaveling van 1598 (RAA OA Zijpe nr.10) en was hoofdingeland van de Zijpe (Belonje, 1933; Belonje 1936).

Van **S(h)coorl, Jan** (geb.1495)

Zijpe

Jan van Schorel was priester en kanunnik van de kerk van Maria te Utrecht. Hij is ook heden ten dage nog een bekende schilder. Hij was de eerste die een poging deed de bedijking van de Zijpe uit te voeren. Hij had een nieuwe methode van dijkaanleg uitgevonden (Van Gelder, 1918). Andries Vierling (de Hullu & Verhoeven, 1920) had hier scherpe kritiek op. De bedijking werd geen succes. Ook financieel greep Scoorl te hoog. Eén en ander is uitvoering beschreven door Belonje (1933) en Dekker (1998).

In toegangen UA geen verwijzingen gevonden.

### **S(e)ijs, Claes** (geb. Gent - st. 1619 Amsterdam)

Zijpe

Seijs was koopman op den Dam te Amsterdam en getrouwd met Trijn Claesdr. Cloeck (Elias I 398). Hij was ingeland van de Zijpe (Belonje, 1936).

**Van S(Z)evend(t)er, jhr Otto** heer van Kenenburg (st.1627)

Wieringermeer, Zijpe

Van Sevender was een zoon van Elizabeth van Egmond van Kenenburg.

Hij nam deel aan de bedijking van de Wieringermeer en was zowel daar als in de Zijpe hoofdingeland (Belonje, 1933; Bremer, 1989). Zie van Egmond.

**Van Teylingen**, familie

Zie Elias I 163 e.v. Diverse leden van deze familie waren betrokken bij het bestuur van het Noorderkwartier of waren heemraad in de Zijpe.

**Cornelis Florisz van Teijlinge** (geb. Enkhuizen 1577 - st. 1624 Alkmaar)

Heerhugowaard, Zijpe

Hij was een zoon van Gijske Adriaensdr. Cromhout. Hij was burgemeester te Alkmaar.

Burgemeester Cornelis Florisz van Teijlinge staat op de lijst van 1598 als deelnemer aan de verkaveling van de Zijpe. Hij was volgens Belonje (1936) hoofdingeland van de Zijpe en woonachtig in Amsterdam.

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

In *RAA 95 (2) (collecties)* komt een verwijzing voor naar de *familie Van Teylingen*:

*nr. 1286 kroniek van het geslacht Van Teylingen, handschrift door Adriaen van Teylingen (niet behorend tot de Alkmaarse tak van dit geslacht), 16<sup>e</sup> eeuw.*

**Tongerloo**, familie

Zijpe

Abraham, Geertruijdt en Jan van Tongerloo namen in 1598 deel aan de verkaveling van de Zijpe (RAA OA Zijpe nr. 10). In 1618 zijn Gertuydt, Jan, Pieter en Cornelis van Tongerloo uit Amsterdam afkomstige ingelanden van de Zijpe (Belonje 1936). Belonje noemde de volgende familie relaties: Abraham (heemraad, molenmeester polder G) verkocht in 1600 gronden aan zijn broer Cornelis van Tongerloo (koopman te Amsterdam). In 1601 deed hij dat nog een keer maar nu ook voor zijn moeder Geertruijd van Tongerloo (de Vreede), zijn broer Jan van Tongerloo en zijn zwager Jan Munter. Belonje schreef: "De Van Tongerloo's waren blijkbaar grondspeculanten in het groot. Abraham van Tongerloo had b.v. na de verkaveling van de Zijpe alleen in den polder T. van de Zijpe reeds ruim 190 morgen land op zijn naam."

**Trip**, familie

De Trippe waren geen participanten van het eerste uur. Toch zijn zij interessant vanwege bewaard gebleven boekhoudingen, testamenten etc.

Het boek van Klein (1965, blz. 35-55) biedt veel aanknopingspunten en geeft veel bronnenmateriaal aan. De privé-boekhouding van Louis Trip (1605-1666) is bewaard gebleven over de periode. Deze is te vinden in GAA KA, Journaals en Grootboeken van Louis Trip en Journaal en grootboek der firma Trip en beslaat de periode 1634-1682.

Klein schrijft dat zij een klein deel van handelskapitaal hadden vastgelegd in landelijk bezit. Klein veronderstelt economische motieven voor de belegging in de Beemster. Er is bronnenmateriaal over waarde van het land en beheer daarvan. Pieter Trip zou volgens Klein

een landgoed in de Beemster verkregen kunnen hebben via zijn schoonvader Jan van der Straten, die na de droogmaking in 1612 aan de kaveling had deelgenomen.

**Usselincx, Willem** (geb. Antwerpen 1567 - st. ca. 1647)

Beemster

Willem Usselink staat (als Opperpoldermeester) op de naamlijst van ingelanden van de Beemster onder wie op 30 juli 1612 het land verloot werd (Bouman, 1857). Hij woonde eerst in Amsterdam maar later in de Beemster.

De Roever (1944) beschrijft uitvoerig het débâcle van zijn Beemster-onderneming als voorbeeld van de problemen die de eerste jaren optraden bij het in cultuur brengen van de grond. In 1617 werd hij failliet verklaard (Dillen, 1958).

**Van Veen, Mr Adriaen Simonsz** (st.1645)

Heerhugowaard

Van Veen was getrouwd met Hilgond Nanningsdr. van Foreest, zuster van Nanning Nanningsz van Foreest.

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland en dijkgraaf van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

**Maerten Vinck en Olivier van der Vinck**

Zijpe

Beide heren staan genoemd in de verkavelingslijst van de Zijpe van 1598 (RAA OA Zijpe nr.10). Gelderblom (2000) meldt dat zij resp. in 1605 en 1599 failliet zijn gegaan. Marten Matthijsz Vinck koopman uit Luikerland werd in 1592 voor het eerst vermeld in Amsterdamse bronnen. Olivier van de Viinckt (koopman) kwam uit Gent en werd in 1595 voor het eerst vermeld in Amsterdamse bronnen. Zie verder onder Binck.

**Visscher, Roemer Pietersz** (geb.1547- st.1620)

Zijpe

Visscher was korenkoper te Amsterdam en letterkundige (Elias I 87, 405). Hij had in 1598 ingetekend op de Zijpe (RAA OA Zijpe nr.10).

**De Vogelaer, Caspar** (geb. Antwerpen)

Zijpe

De Vogelaer was getrouwd met Anna Boudaen dochter van Elias Boudaen en Wendela Oijens van der Moelen. Hij had in 1598 ingetekend op de Zijpe en was één van de Amsterdamse ingelanden (Belonje 1936).

**Van Vollenhoven, Lambert Wingaartsz.**

Beemster

Hij bezat voor een aanzienlijk gedeelte het eigendomsrecht van de gronden in de Beemstermeer. Hij staat op lijst van inschrijvers van 9 juli 1607 (Bouman, 1857; Danner, 1987).

**Van Wassenaar van Duvenvoorde, familie**

Familie was betrokken bij droogmakerijen in het Noorderkwartier.

Johan van Duvenvoorde (geb.1577- st.1645) nam de naam Van Wassenaar aan na het uitsterven van de oudste tak van Van Wassenaer.

Het archief van het Huis Duvenvoorde (ARA 3.19.12.01) bevat het onderdeel depot familie Wassenaar van Duvevoorden. Hierin bevindt zich het archief van Arnout van Sasbout. Zie bij Sasbout.

In de inventaris van het archief van de polder de Wogmeer (RAA) wordt beschreven dat dit meer in 1608 is drooggemaakt krachtens een op 8 november 1607 door de Staten van Holland en West-Friesland aan Jacob van Duvenvoorde, heer van Obdam en Hensbroek, verleend octrooi. In het RAA bevindt zich een Inventaris van de stukken uit het Huisarchief Weldam betreffende de Heerlijkheid Obdam-Hensbroek en goederen en rechten van opeenvolgende heren en vrouwen te Obdam, Hensbroek en Zijpe 1438-1920 door Jan de Bruin 1987. Van dit archief zijn fotocopies in het RAA aanwezig. Hierbij zitten stukken behorende tot het archief van de polder Wogmeer: nrs 17, 18, 21, 34-48, 115. Hierin bevinden zich de octrooien etc. Wellicht is in andere archieven van heerlijkheden nog meer te vinden.

In het *archief familie van Matenesse en de heerlijkheid Matenesse, periode 1251-1917 (RAZH 660-52: Inventarisreeks nr.51)* bevinden zich stukken over testamenten, over heel Nederland verspreid grondbezit (overdracht) etc. De familie van Matenesse was verwant aan groot aantal families, waarvan de Matenesses ook het archief hebben geërfd. Het archief bevat veel stambomen o.a. Van Duvenvoorde (16<sup>e</sup> eeuw).

*nr.304     akte van overdracht door keizer Karel V van f50,- jaarlijks op de Vroonlanden aan Anna van Noordwijk (1486-1551) en Jacob van Duvenvoorde, haar zoon, 1545; met bijlage, 1545. 1 charter en 1 stuk aaneengehecht.*

*nrs 305-   bevatten testamenten en huwelijkse voorwaarden*  
*315*

Aalbers c.s. (2000) geven een uitvoerige beschrijving<sup>35</sup> van de familie Van Wassenaer in de periode 1200-2000. De auteurs hebben veel aandacht gegeven aan de investeringspolitiek in o.a. land door de leden der familie. Droogmakerijen maakten daar deel van uit. Johan van Warmont (geb.1547 - st.1610) b.v. kocht in 1608 twee nog droog te malen kavels in de Beemster. Om dit te financieren loste hij een rente om de benodigde middelen vrij te krijgen. Het resultaat zou hij niet beleven. Het boek biedt door de vele stambomen aanknopingspunten voor het verder zoeken naar de verblijfplaats van eventuele particuliere archieven. Een lid van de familie trouwde met de erfdochter van Jacob Cromhout. Zou het mogelijk zijn dat op deze manier een archief Cromhout gevonden kan worden in dat van de familie van Wassenaer?

**Johan van Wassenaar** heer van Duvenvoorde  
Heerhugowaard

Hij was één van de contractanten namens wie door Hans van Loon octrooi voor de bedijking van de Heerhugowaard werd aangevraagd in 1624. Hij was hoofdingeland van de Heerhugowaard (Van Gelder, 1906; Belonje, 1929).

---

<sup>35</sup> Voorzien van verwijzingen naar bronnen.

**Amsterdamse grondeigenaren**

Belonje (1936, 1965) heeft Amsterdamse grondeigenaren in de Zijpe en in de Starnmeer geïnventariseerd. In het lijstje van Amsterdammers met grond in de Starnmeer zijn personen opgenomen die rond 1720 ingeland waren van de Starnmeer. Omdat de Starnmeer in 1643 drooggemaakt is, is dat aan de late kant voor deze studie.

Voor de Zijpe noteerde Belonje (1936) de namen van Amsterdamse ingelanden uit de periode 1596-1618. Deze namen zijn allen ingevoerd in het digitale zoekstelsel van het gemeentearchief te Amsterdam (GAA). Indien de naam voorkwam in het stelsel werd verder gezocht in het aangegeven archief. De resultaten waren helaas erg mager. Er waren alleen treffers op de namen van Marten Papenbroeck (archief familie Moens, GAA 192; zie overzicht) en Caerl Pels (archief Bicker, GAA 195; familie Pels 1668-1789; niet nader onderzocht).

Belonje (1965) noteerde de volgende Amsterdamse grondeigenaren in de Starnmeer omstreeks 1700:

Mr Dirk Alewijn

Van den Berg (wijnkoper)

Gerrit en Pieter van Born

Mighiel Bruiningh

Huijbert van Delden

Gillis van Eijbergen

Jacob Faas Nicolaaszoon

Jacob Keijzer

## Lijst namen Amsterdamse ingelanden (Belonje, 1936):

Lourens Joosten Ba(a)ck, koopman te Amsterdam	Jacob Evertsz (zwager Pieter Heijndricxz Bijleveldt)	Pieter Claess Puijner
Mr Willem (Wilhelm) Bardes = Bardesius (burgemeester Amsterdam)	Adriaan du Gardijn	Lenert (Lenaert) Ranst
Pr. Belten	Nicolaes du Gardijn (koopman in de St Anthonisbreestraat, Amsterdam)	Harman Claesz Rodenburch
Pieter Heijndricxz Bijleveldt (zwager Jacob Evertsz)	Claes Jacobsz van Harencarspel en Neeltgen Jacobs	Mr Cornelis Roos
Jacob Boelisz Andriesz (burgemeester Amsterdam)	Elbert Lucasz Helmduijn (koopman te Amsterdam)	Jacob Lucasz Ro(d)tgans
Jacob Bincken	Willem van (den) Hove (heer van Wedde)	Jan Jansz Ruijmvelt
Gijsbert Bruijninx	Assuerus Hummelkens (goudsmid)	Jacob Schaep
Jacob Pietrsz Coeckebacker	Balthazar Jacot (lakenkoper te Amsterdam)	Claes S(e)ijs
Adriaen Maertsz Coetenburg	Machtelt Jans	Jacques van der Straten
Jan Claesz C(K)roock (goudsmid in Amsterdam)	Pieter van Leijden	Cornelis (Floriszoon) van Teijlingen
Bartholt Cromhout Adriaensz (burgemeester Amsterdam)	Jan Lenerts erffgenamen	Cornelis, Gertruydt Jan en Pieter van Tongerloo
Hendrick Cromhout	Cornelis van Lockhorst (papierkoper te Amsterdam)	Roemer Pietersz Visscher
Dr Nicolaes Cromhout (raadsheer, later president van het Hof van Holland)	Jan Michiel Loeffsz	Caspar de Vogelaer
Jan Cuijper	Willem Loeffsz (zn Jan Michiel Loeffsz)	weduwe Wuijters (Dieuwer Jacobsdr. Benningh)
Cornelis Dirksz	Bartelmies Munter	
Jochum Dirksz	Jan Jansz Munter	*Floris Cesarius tot Utrecht
Aernout (Aert) van Erp (koopman)	Marten (Martijn) Martensz van Papenbroeck	*den advocaet Dierholt Utrecht
Jan Jansz van Esschen		*Lijsbet Jans tot Utrecht
Lamber van Feroonhuijsen	Aelet en Anna Pieters	*Pieter Jansz Sijpenes tot Utrecht
Joost Govertsz erfgenamen	Caerl Pels	

\* de namen met Utrecht zijn nagetrokken in het alfabetisch archievenoverzicht van het UA. Dit heeft niets opgeleverd. In 1933 vermeldde Belonje een heemraad van de Zijpe Pieter Jansz. van Schoorl, genaamd Sijpenes, te 's-Hage. Wellicht dezelfde als boven genoemde uit Utrecht.

**Bijlage 3**

Onderzoek in literatuur en archieven naar gegevens over de financiering van droogmakerijen in het Noorderkwartier door **Johan van Oldenbarnevelt (1547- 1619)**.

### Literatuur

Het leven van Johan van Oldenbarnevelt is zeer uitvoerig beschreven en gedocumenteerd door Den Tex (1960-1972; deel I t/m V). Op deze plaats wordt alleen zijn relatie tot de droogmakerijen in het Noorderkwartier behandeld. In deel II maakte Den Tex de volgende opmerkingen over de inkomsten van Van Oldenbarnevelt en zijn beleggingen en over zijn zakelijke relaties.

Hij behoorde samen met een aantal Amsterdamse regenten tot de droogleggers van de Zijpe. Van Oldenbarnevelt heeft samen met Nicolaas Kromhout, Govert Willemsz Brasser, Jan de Groot, en Filips Doublet de drooglegging van de Diepsmeer, Jaarlingerveer en Kerkveer bij Oudkarspel ter hand genomen. Het aandeel van Van Oldenbarnevelt was hierin veel groter dan in de Zijpe, namelijk één derde. Deze belegging bleek de eerste jaren weinig voordelig; na negen jaar hadden de ingelanden 'uit de voorgaande concessie van vrijdomme nog sonder geen voordeel genoten', zodat de in 1594 verleende vrijstelling van grondbelasting weer voor tien jaar verlengd werd.

Deel IV bevat een beschrijving van de bezittingen van Van Oldenbarnevelt door Betty Karreman. Excursus LXXIX van deel IV geeft details over de uitvoering van de confiscatie van de goederen van Van Oldenbarnevelt.

Bijlage LXX van deel IV geeft het testament van mr. Johan van Oldenbarnevelt en Maria van Utrecht, d.d. 29-9-1612. Hierin worden de Noordhollandse bezittingen niet genoemd.

### Archieven

Het Algemeen Rijksarchief (ARA; sinds kort Nationaal Archief genaamd) bezit een kaartstelsel met de registratie van particuliere archieven (CRPA). Het trefwoord Oldenbarnevelt leidt tot RA ZH toegang 3.20.41: Toegang op het archief van de familie Van Oldenbarnevelt (1449) 1510-1705. Geïnterviewd door HJPG Kaajan.

Dit archief bevat 527 inventaris nummers die voor het grootste deel over de persoonlijke bezittingen van Johan van Oldenbarnevelt en familie gaan waaronder vele verwijzingen naar financiën betreffende droogmakerijen.

Uit de inleiding tot de inventaris blz. XIV, XV: 'Een niet onbelangrijk deel van Johan van Oldenbarnevelts bezittingen bestond uit landerijen, die hij verkreeg door aan inpolderingen deel te nemen (Knuttel, pp.41-42). Deze zijn te beschouwen als een variant op zijn speculaties, zoals deze uit de tijd van zijn Rotterdamse pensionarisschap bekend zijn.

Literatuur: G de Vries, bedijkingen van den Diepsmeer en den Tjaarlingerveer in Geestmerambacht door Johan van Oldenbarnevelt c.s., in: verslagen en Mededeelingen der Kon. Ak. Wet., 1<sup>e</sup> afd. letterkunde, 3<sup>e</sup> reeks, dl 2, Amsterdam, 1884' .

De relevante nummers van de inventaris zijn voor dit onderzoek bekeken.

- |       |  |
|-------|--|
| nr.31 | Memorie van Johan van Oldenbarnevelt betreffende het beheer van zijn goederen in Wimmenum, Bakkum, de Wieringerwaard, de Diepsmeer en de Tjaarlingerveer |
| nr.42 | Aantekeningen van financiële aard van Johan van Oldenbarnevelt betreffende het goederenbeheer, 1586 en z.j. originelen. 4 stukken.                       |
| nr.47 | Aantekeningen van Johan van Oldenbarnevelt betreffende uitgaven in 1596 t.b.v. Tjaarlingerveer, Rodenrijs en Ruigenhil, 1596; klad. 1 stuk               |

- nr.48 Staten van inkomsten van Johan van Oldenbarnevelt over de jaren 1590-1596 van vele bezittingen waaronder Diepsmeer, Tjaarlingmermeer. 2 stukken.
- nr 49 Lijst van uitgaven van Johan van Oldenbarnevelt aan verschillende personen voor het beheer en het onderhoud van diverse van zijn bezittingen (eind 16<sup>e</sup> eeuw); origineel; met aanvullingen in concept. 1 stuk.
- nr.53 Aantekeningen van Johan van Oldenbarnevelt betreffende financiële beheer van verschillende van zijn bezittingen, 1596, 1602-1605 en z.j.; klad. 1 omslag.
- nr.54 Staat van de inkomsten van Johan van Oldenbarnevelt over de jaren 1600-1604 uit bezittingen o.a. Diepsmeer, Tjaarlingmermeer, de Zijpe. (1605); klad. Met een bijlage, 1605; origineel. 2 stukken.
- nr.58 Kwitantie voor betaling enkele belastingen over 1614 over verschillende bezittingen van Johan van Oldenbarnevelt. 1615. Origineel. 1 stuk.
- nrs 69-83 De Diepsmeer
- nrs 69-77 Verpachtingen Diepsmeer
- nrs 78-83 Financiën Diepsmeer. Bevatten kwitanties voor betalingen , rekeningen, brieven van de rentmeester Sonck over het financiële beheer.
- nr.80 Rekening van Anthonis Willemsz. Sonck van de voor het bedijken van de Diepsmeer gemaakte onkosten voor Johan van Oldenbarnevelt, Govert Willemszn Brasser, Philips Doublet, Jan de Groot, Nicolaas en Barthout Cromholt en Jacob Dirckszn., als besteders van voornoemde bedijking, afgehoord op 14 augustus 1595 en gesloten op 3 juli 1597. Origineel. 1 deel. Op voorpagina: Rekening vanden Oncosten gevallen Int bedycken vanden Diepsmeer.  
1<sup>e</sup> blz o.a. Reckeninge vanden Ontfanck en uitgeve... namen der contribuanten zie boven en hun aandeel.
- nrs 126-128 Tjaarlingmermeer  
Regelingen verpachting en kwitanties wegens de betaling van een deel van de opbrengsten uit de ommevlagen van de bedijkingen van de Tjaarlingmermeer.
- nrs 414-416 De Wieringerwaard en de Zijpe
- nr.414 Kwitantie, voor van 12-12-1614 voor de ontvangst van de omslag over landerijen aldaar over het jaar 1614; originelen. 2 stukken.
- nr.415 Missive van Adriaen du Gardin, Penningmeester van De Wieringerwaard en de Zijpe aan Johan van Oldenbarnevelt van 18-7-1615 over de opbrengst van groenten uit zijn landerijen en de wenselijkheid van inspectie aldaar, 1618; origineel. 1 stuk.
- nrs 88 en 89 De Kerkmeer. Overeenkomsten met Sabina gravin van Egmond over bedijking en pacht.

## CRPA inv.nr.103

660-41

Rijksarchieven in Holland, Rijksarchief in Zuid-Holland, voorlopige inventaris archief van Johan van Oldenbarnevelt, 1586-1619. 3 delen. 1984. Lijkt veel op de definitieve inventaris maar dan in andere volgorden en andere nummers. Is nog niet gesplitst in staatspapieren en privé-papieren. Johan van Oldenbarnevelt hield kantoor aan huis en bewaarde de staatsstukken thuis, zoals veel hoge ambtenaren in die tijd deden. Zie verder de inleiding tot de inventaris.



Over de polders waar Van Oldenbarnevelt geld in heeft gestoken is in het RAA geen relevante informatie gevonden. Het ziet er naar uit dat alle informatie over de begintijd van de Diepsmeer, Tjaarlingermeer en Kerkmeer zich in het archief van Van Oldenbarnevelt bevindt.



**AFKORTINGEN**

ARA	Algemeen Rijksarchief (sinds kort: Nationaal Archief) te Den Haag
AWG	Archiefdienst Westfriese gemeenten te Hoorn
CRPA	Centraal Register Particuliere Archieven (in ARA)
CRPA FAM	personen en families
CRPA HH	huizen en heerlijkheden
GA	Gemeente Archief
GAA	Gemeentearchief Amsterdam
GAU	Gemeentearchief Utrecht te Utrecht
HRA	Hoge Raad van Adel
NEHA	Nederlandsch Economisch-Historisch Archief te Amsterdam
OA	Oud Archief
PA	Particuliere Archieven
RA	Regionaal Archief
RAA	Regionaal Archief Alkmaar
RANH	Rijksarchief in Noord-Holland te Haarlem
RAZH	Rijksarchief in Zuid-Holland (in ARA)
SA	Stadsarchief Alkmaar (in RAA)
SAW	Streekarchief Waterland te Purmerend
UA	Utrechts Archief te Utrecht
geb.	geboren
st.	gestorven



**BRONNEN****Algemeen Rijksarchief, Den Haag (ARA)<sup>36</sup>****1. Centraal Register van Particuliere Archieven (CRPA)**

Gezocht is op:

Registraties op onderwerp (droogmakerijen - Beemster, Heerhugowaard, Purmer, Wieringerwaard, Zijpe; ingenieurswetenschappen - bijzondere waterbouwkunde)

Registraties alfabetisch op naam, en daarvan de onderdelen archieven van personen en families (FAM) en archieven van huizen en heerlijkheden (HH). Bij een treffer werd het betreffende dossier en de inventaris ingezien.

Wel opgezocht, maar niets gevonden: Anthonisz, Asperen, Basius, Binck, Bocholt, Boekholt, Boudaens, Boom, Boot, Brasser, Buijes, Capelman, Coetenburgh, Comans, Croock, Luytgens, Os(s)

Onderzochte nummers CRPA<sup>37</sup>:

46	De Carpentier
59	bevat inventarissen GAA - hierin CRPA 608-29: Alewijn, Backer, Rendorp, Schaep (n.b: archief Schaep is opgenomen in archief Backer)
598	fam.Boudaen, Beemster; verwijst door naar GA Utrecht archief fam. Martens
697-2	Van der Dussen (1517-1905); verwijst door naar HRA
573, 423	Van der Dussen (1570-1777); verwijst door naar GA Delft
608-27	Van Loon; verwijst door naar Van Lennep (1666-1992) in GAA

**2. Andere archieven in ARA**

Inventaris nummer	archief
3.20.10	Familiearchief Doublet
3.01.14	Johan van Oldenbarnevelt 1586-1619
3.20.41	Familie Van Oldenbarnevelt (1449) 1510-1705
3.19.12.01	Huis Duivenvoorde (werd d.d. 19-4-2001 omgenummerd): nr. 626 (oud) = 322 (nieuw), 627 (oud)=323 (nieuw), 326-332, 340-342. Bevat stukken over de Zijpe, Arnout Sasbout

RAZH nr.	archief
660-41	voorlopige inventaris Johan van Oldenbarnevelt
660-43	NV Maatschappij Van Nassau La Lecq (1274) 1888-1947
660-49	familie Heereman van Zijdwiijk 1360-1880
660-50	familie Del Court van Krimpen (1506) 1611-1979
660-52	familie Van Matenesse en heerlijkheid Matenesse

<sup>36</sup> In combinatie met het Rijksarchief Zuid-Holland (RAZH).

<sup>37</sup> Opmerking FK: Het CRPA is een slecht bijgehouden en incompleet bestand dat niet gedigitaliseerd is; de verwijzingen blijken niet steeds te kloppen.

**Regionaal Archief Alkmaar (RAA)**

OA Zijpe

nr.10          lijst der verkavelingen en kavelcondities 1598

Nummer	archief
95	collecties
95(1)	collectie aanwinsten
95(2)	collectie afschriften van stukken over Alkmaar en omgeving die elders berusten
79	familiearchieven
79.5	familiearchief Van Foreest
79.6	familiearchief Van Egmond van de Nijenburg
79.7	familiearchief De Dieu, Fontein, Van de Feen de Lille

**Gemeente Archief Amsterdam (GAA)**

Particuliere Archieven (PA) en huisarchieven

inventaris nummer	archief
76	familie de Graeff
172	familie Backer (16 <sup>e</sup> -20 <sup>e</sup> eeuw)
192	familie Moens (14 <sup>e</sup> -19 <sup>e</sup> eeuw)
195	familie Bicker
231	huisarchief Marquette
234	familie Deutz
236	familie Clifford
238	familie Van Lennep (1666-1992)
518	familie Van Hoorn

**Gemeente Archief Utrecht (GAU)**

toegangs nummer	archief
1002	familie Martens van Sevenhoven, 1585-1975
750	familie Grothe en aanverwante families 1583-1960
11-2, 51-6-2	familie Van Persijn, 1630-1888
56-2	familie Van Wijckersloot (1416-1875)

Alfabetisch archievenoverzicht: op grond van verwijzingen in CRPA en door Belonje (1936) volgende personen opgezocht: Dominicus Boot van Wesel, Floris Cesarius, Dierholt, Lijsbet Jans, Jan van Scorel, Pieter Jansz Sijpenes, Wijckersloot (i.v.m. verwijzing CRPA naar Cromhout in het familiearchief Wijckersloot).

## LITERATUUR

Aalbers, J., Brokken, H.M. & Klooster, L.J. van der, 2000

Heren van stand: Van Wassenaer 1200-2000: achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis. Stichting Hollandse Historische Reeks, Den Haag.

Aten, D., 1995

‘Als het geweld comt...’. Politiek en economie in Holland benoorden het IJ, 1500-1800. Verloren, Hilversum.

Barbour, V., 1965

Het Amsterdamse kapitalisme in de 17<sup>e</sup> eeuw. De Bussy, Amsterdam.

Belonje, J., 1929

De Heer-Hugowaard (1629-1929) - een geschiedenis van den polder. Van Putten & Oortmeijer, Alkmaar.

Belonje, J., 1930

De polderregeering in de Wieringerwaard (1597-1795). De Navorscher 79: 193-201.

Belonje, J., 1933

De Zijpe en Hazepolder. Proefschrift. Uitg. Meijer's Boek- en Handelsdrukkerij, Wormerveer.

Belonje, J., 1936

Amsterdamsch grondbezit in de Zijpe omstreeks 1600. Amstelodamum 33: 37-42.

Belonje, J., 1965

Amsterdamsche grondeigenaars in de Starnmeer. Amstelodamum 52: 191.

Bouman, J., 1857

Bedijking, opkomst en bloei van de Beemster: voorafgegaan door eene beschouwing van den vroegeren toestand van Noord-Holland. Schuitemaker, Purmerende. Heruitgave 1977, Canaletto, Alphen aan de Rijn.

Bremer, J.T., 1989

Heren, boeren en knechten: bedijking en bewoning van de Wieringerwaard, 1610-1810. Pirola, Schoorl.

Bremer, J.T., 2001

Een gedicht van Mr Nicolai over de inpoldering van de Zijpe. Zijper Historie Bladen, 18:3-15.

Bruin, J. de & Terra, J., 1994

Gerrit Dirksz Langedijk, landmeter en lakenkoper. In: F. Wieringa (red.), Perfect gemeten. Landmeters in Hollands Noorderkwartier ca. 1550-1700, blz. 46-55. Stichting Uitgeverij Noord-Holland.

Danner, H.S., 1983

Van Schermeer-water tot Schermeer-land. Uitg. provincie Noord-Holland.

Danner, H.S., 1987

Van water tot land van land tot water: verwikkelingen bij de indijking van de Beemster. Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen, Edam.

Danner, H.S. & Kappers, F.I., 2002

Geld onder water. Een onderzoek naar financiële bescheiden in de archieven van Noord-Hollandse droogmakerijen gedurende de vroegmoderne tijd. Afdeling Monumenten en Archeologie, Provincie Noord-Holland; Afdeling Geschiedenis, Archeologie en Regiostudies, Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

Dekker, P., 1998

Godert van Bocholt: enige heer, grootgrondbezitter en zoutzieder van de Zijpe. Pirola, Schoorl.

Dillen, J.G. van, 1958

Het oudste aandelhoudersregister van de Kamer Amsterdam der Oost-Indische Compagnie. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.

Elias, J.H., 1903-1905

De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795. 2 delen. Haarlem. Herdruk 1963, uitg. N. Israel, Amsterdam.

Fasel, W.A., 1982

Mr Dr Johan Belonje. Zeventig jaar archiefbezoeker. Gemeentearchief, Alkmaar.

Feitsma, F., 1947

Onderzoek naar de verspreiding van het grondbezit in de Wieringerwaard vanaf de droogmaking tot heden. (Wageningen? Scriptie?)

Gelder, H.E. van, 1906

De bedijking van de Heerhugowaard (1624-1631). Bijdragen Vaderlandsche geschiedenis en Oudheidkunde, 1906: 231-274.

Gelder, H.E. van, 1918

Nieuws over Jan van Scorel. Oud-Holland, 1918: 177-182.

Gelderblom, O., 2000

Zuid-Nederlandse kooplieden en de opkomst van de Amsterdamse stapelmarkt (1578-1630). Verloren, Hilversum.

Gijsbers, W., 1999

Kapitale ossen. De internationale handel in slachtvee in Noordwest-Europa (1300-1750). Proefschrift, Universiteit van Amsterdam.

Hart, M. 't, 1987



Staatsfinanciën als familiezaak tijdens de Republiek: de ontvangers-generaal Doubleth. In: J.T. de Smidt et al., *Fiscaliteit in Nederland: 50 jaar Belastingmuseum 'Prof. Dr van der Poel'*, blz. 57-65.

Hullu, J. de & Verhoeven, A.G., 1920  
Tractaet van dyckagie/Andries Vierlingh. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Jonker, H., 1960  
Hoofdstukken uit de geschiedenis van de polder Wieringerwaard 1610-1960. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.

Kaajan, H.J.P.G., 1984  
Archief van Johan van Oldenbarnevelt 1586-1619. 3 delen. Rijksarchief, Den Haag.

Klein, P.W., 1965  
De Trippen in de 17<sup>e</sup> eeuw. Een studie over het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt. Proefschrift, Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam.

Knevel, P., 2001  
Het Haagse Bureau. 17<sup>e</sup> eeuwse ambtenaren tussen staatsbelang en eigenbelang. Prometheus, Amsterdam.

Kooijmans, L., 1985  
Onder regenten. De elite in een Hollandse stad. Hoorn 1700-1780. Proefschrift, Rijksuniversiteit te Utrecht.

Lambooij, HTM, 1994  
Noorderkwartier, een dijenlandschap. In: HS Danner, HTM Lambooij & C Streefkerk, ...die water keert, pp.95-131.

Rijkswaterstaat, 1950  
Beschrijving van de provincie Noord Holland. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.

Reh, W. & Steenbergen, C.M., 1999  
Zee van land. De droogmakerij als architectonisch experiment. Faculteit Bouwkunde TU Delft.

Roever, J.G. de, 1944  
Jan Adriaenszoon Leeghwater. Het leven en werk van een zeventiende-eeuws waterbouwkundige. Ahrend & Zoon, Amsterdam.

Schultz, E., 1992  
Waterbeheersing van de Nederlandse droogmakerijen. Van zee tot land nr.58. Rijkswaterstaat, directie Flevoland, Lelystad.

Tex, J. den, 1960-1972  
Oldenbarnevelt. 5 delen. Tjeenk Willink, Haarlem.

Vries, G. de, 1876

Het dijks-en molenbestuur in Holland's Noorderkwartier onder de grafelijke regeerring en gedurende de Republiek. Van der Post, Amsterdam.

Woude, A.M. van der, 1972

Het Noorderkwartier. Proefschrift, Univiversiteit Utrecht.

Woude, A.M. van der, 2000

De ontwikkeling van de pacht prijs van grasland in Noord-Holland. In: A.M. van der Woude, Leven met geschiedenis. Balans, Amsterdam.